

Daniel

Přehled

Autor: Daniel

Záměr:

- Připravit babylonského krále Nebúkadnesara na přijetí špatných zpráv kapitoly 4. budováním důvěry ve spolehlivost a pravdivost Danielových proroctví a všemohoucnost jeho Boha v předchozích kapitolách.
- Ujistit Izraelity (zajatce i první navrátilce do Země), že Bůh panuje nad dějinami a že jeho prorok Daniel říká pravdu, když mluvil o prodloužené době útisku před závěrečnou fází Božího království.
- Připravit generace vzdálené budoucnosti na pronásledování, které je bude čekat v době Antiocha IV. Epífana.
- Připravit věřící v ještě vzdálenější budoucnosti na příchod Mesiáše v době čtvrtého království.

Datum: Krátce po 539 př.Kr.

Klíčové pravdy:

- Daniel a jeho přátelé byli i v exilu Bohu věrní.
- Danielovi lze věřit, že říká pravdu, protože svou víru nikdy nezkompromitoval ani pod nátlakem svých otrokářů.
- Bůh je absolutní vládce nad veškerou historií.
- Oroctví Izraele je prodlouženo do doby, než se v nadvládě nad ním nevystřídají celkem čtyři království (z nichž Babylón je první), protože Boží lid se neodvrátil od svých hříchů.
- Přestože Izrael čeká v budoucnosti ještě spousta utrpení, Boží Pomazaný, Kristus, jednou přijde a přinese spásu.

Autor

Autorství knihy Daniel je mezi vykladači předmětem rozvleklých debat. Mnoho badatelů datuje vznik knihy mezi 170 a 165 př.Kr., do doby vlády Antiocha IV. Epífana, dávno poté, co žil prorok Daniel (tzv. „makabejské“ datování, srv. čl. [Kdo byl Darjaveš Médský?](#) na str. 12). Toto datum je však v rozporu s knihou samotnou, která naznačuje, že Daniel je její hlavní autor (9:2; 10:2) a že byla sepsána krátce po dobytí Babylóna Kýrem v roce 539 př.Kr. Kromě toho Kristus sám explicitně spojuje knihu s prorokem Danielem (Mt 24:15).

Doba a místo vzniku

Spor o datování knihy Daniel zahrnuje tři základní problémy:

1. povahu proroctví,
2. údajné historické chyby v Danielovi a
3. jazykové rysy hebrejštiny a aramejštiny v knize.

Obecně vzato, izraelští proroci se primárně zabývali náboženskými a společenskými okolnostmi, které se týkaly jich samých a jejich vrstevníků. Když proroci předvíдали budoucnost, většinou se týkala blízkých událostí v dohlednu. Z toho důvodu jsou někteří interpreti toho názoru, že Danielova vize ohledně „krále Severu“ a „krále Jihu“ (11:2–12:3) je příliš podrobná na to, aby ji mohl sepsat Daniel, který žil nějakých 200–300 let před událostmi, zachycenými v proroctví.

Tento postoj však popírá nadpřirozený charakter proroctví, podobně jako v případě příležitostných praktik jiných proroků (např. 1Kr 13:2; Iz 44:28). Přestože pasáž Da 11:2–12:3 je neobvyklá, určitě není nemožné, aby Daniel takové detaily znal; ostatně právě jemu Bůh zjevoval tajnosti jako nikomu jinému (srv. např. 2:19–23).

Někteří zastánci pozdního datování argumentují historickými nepřesnostmi, které knize Daniel přiřítají. Zpochybňují Belšazarův vztah k Nebúkadnesarovi (viz pozn. 5:2), stejně jako i identitu Darjaveše Médského (viz pozn. 6:1).

Navíc identifikují čtyři království, předpovězená Danielem (kap. 2; 7), jako Babylón, Médeu, Persii a Řecko (včetně Seleucidů a Ptolemájů). Tato identifikace je však problematická, protože pro nezávislé Médské království v intervalu mezi královstvími Babylónským a Perským neexistuje

historický důkaz. Perský král Kýros (Kýr; 550–530 př.Kr.) dobyl Médeu roku 549 př.Kr. a Babylon 539 př.Kr. (viz poznámky 5:1 a 5:31).

Advokáti raného datování knihy chápou sekvenci čtyř království jako předpověď Babylóna, Médo-Persie, Řecka a Říma. Tento pohled podporuje narážka na „Médy a Peršany“ v 5:28, která prokazuje, že autor považoval oba národy za součásti jednoho království.

Podporovatelé pozdního data namítají, že se v textu vyskytuje několik termínů vypůjčených z řečtiny k označení hudebních nástrojů (viz pozn. 3:5), podobně jako i pozdně hebrejské a aramejské výrazy (viz pozn. 2:4). Žádný z těchto argumentů však není přesvědčivý. Existuje nepřeberné množství důkazů o kontaktech mezi Řeky a národy Blízkého Východu před dobou Alexandra Velikého. Ty zcela postačují k vysvětlení existence minimálního počtu slov převzatých z řečtiny před Alexandrovým dobytím. Původní názvy hudebních nástrojů běžně provázejí své nositele bez odpovídajícího ekvivalentu v lokálním jazyce; srovnajme dnešní českou nepřekládanou terminologii, spojenou s hudebními nástroji: „gibsonka“, „jumbo“, „stratocaster“, „telecaster“, „Les Paul“, „stage piano“, „hohnerka“, „humbucker“, „single-coil“ apod. Naopak: Zastánci makabejského datování mají problém, jak vysvětlit absolutní absenci výrazů, přejatých z řečtiny, mimo hudební terminologii. Kdyby kniha vznikla až za řecké vlády, obchodní, vojenská, politická, administrativní apod. terminologie by se hemžila řeckými pojmy. Nic takového však v knize není.

Aramejšтина a hebrejšтина knihy Daniel může být datována kdekoli mezi pozdním šestým a raným druhým stoletím př.Kr. Jinými slovy, lingvistické důkazy nepřikládají příliš váhy žádnému z hledisek: ani pozdnímu, ani ranému datování.

Argument pro datum ve druhém století př.Kr. je v rozporu s biblickým tvrzením ohledně data a autorství knihy Daniel a pozdní datování neprokazuje dostatečně přesvědčivě. Datum krátce po 539 př.Kr. (viz 1:21) nejlépe odpovídá povaze proroctví, historickým datům i jazykové stránce textu.

Záměr a zvláštnosti

Daniel obsahuje dva různé druhy materiálu. V prvních šesti kapitolách je šest historických vyprávění; ve druhé polovině (kapitoly 7–12) jsou čtyři vize, téměř exkluzivně prediktivní. Mezi šesti příběhy první poloviny vyčnívá kapitola 2, protože také obsahuje předpověď.

Zkoumání obsahu historických vyprávění ukazuje, že jsou to nezávislé celky, poskládané k sobě s určitým záměrem. Vyprávění nenabízí ani historii Izraele pod babylónskou či perskou nadvládou, ani životopisné záznamy Daniela a jeho přátel. Má dva hlavní důrazy.

Na jednu stranu příběhy ukazují, jak Boží absolutní svrchovanost zasahuje do záležitostí všech národů (2:47; 3:17–18; 4:28–37; 5:18–31 6:25–28). Jeruzalém byl v troskách, Boží lid v zajetí a bezbožní vládcové se zdáli triumfovat, avšak Bůh zůstává svrchovaný. Podle své neochvějné vůle vstupuje mezi království tohoto světa, aby založil univerzální království, jemuž nikdy nebude konce.

Tyto příběhy zachycují Daniela a jeho přátele coby prominentní osoby v zemi svých otrokářů, ne však proto, že by zkomproitovali svou věrnost Bohu, ale naopak proto, že Boží požehnání je vyvýšilo. To je ústřední motiv, protože dodává na důvěryhodnosti Danielovým proroctvím, zejména těm, která hovoří o prodlouženém utrpení Izraele.

Vize kapitol 7–12 obsahují predikce budoucích časů, během nichž pravdivost vyprávění nabude pro Boží lid na významu. Ačkoliv Izraelité pod nadvládou Babylóňanů i Peršanů trpěli, nepostihl je žádný rozšířený a systematický útok na jejich víru. Ten nastal až s Antiochem IV. Epifanem, panovníkem nad Seleukovským impériem mezi roky 175–164 př.Kr, který usiloval vymýtit náboženství Židů a přinutit je přizpůsobit se řeckým náboženským praktikám. Mnoho Židů ho poslechlo, ale jiní se vzepřeli a trpěli protivenstvím. Jedním z hlavních důvodů pro sepsání knihy Daniel je připravit Boží lid na dobu Antiocha IV. Epifana a povzbudit k vytrvalosti ty, kteří budou žít v nadcházejících časech pronásledování.

Knihy také vzhlíží až za dobu Antiocha IV. Epifana ke Kristově příchodu, který jednou zničí všechna lidská impéria a nastolí své věčné království spravedlnosti a pokoje. Všechny tyto události mají Danielova proroctví na zřeteli. Kniha sloužila jako mocné povzbuzení pro Boží lid, trpící útlakem, a dodnes je pronásledovaným věřícím podnětnou inspirací.

Kristus v Danielovi

Danielova zaměřenost na obnovení Izraele po skončení vyhnanství obrací pozornost k Ježíšovi docela přímočaře. Podobně jako i někteří jiní proroci Daniel předpovídal Božímu lidu slavnou budoucnost, jejíž naplnění Nový Zákon spojuje s prvním a druhým příchodem Kristovým, stejně jako s celými dějinami církve.

Detaily naplnění Danielových vizí sice obklopuje řada kontroverzí, avšak základní struktura Danielových vizí nenechává nikoho na pochybách, že naplněním prorokových nadějí je Kristus. Nejzřetelněji je to vidět na způsobu, jakým se Ježíš označuje za „Syna člověka“ (např. [Mt 9:6](#); [Mt 10:23](#); [Mt 12:8](#)). Daniel používal tento pojem ve významu Bohem vyvýšeného davidovského krále, reprezentujícího Boha na zemi. Ježíš, Mesiáš, je ultimátním davidovským Králem; jenom on naplňuje predikce o Synu člověka v Danielových vizích (viz [poznámky 7:13](#) a [7:14](#); viz teologický článek [Království Boží Mt 4](#)).

Kromě toho se Daniel v 9. kapitole dozvěděl, že Jeremjášova predikce 70 let vyhnanství bude prodloužena na „sedmdesát týdnů“ let ([9:24](#)), tedy asi 490 let. Tato předpověď dochází počátku svého naplnění v Kristově prvním příchodu. Prodleva koresponduje se sérií čtyř cizích impérií, která budou Boží lid utlačovat ([2:1–49](#)) a se skálou, která se stala „horou velikou a naplnila celou zemi“ ([2:35](#)) a kterou Daniel označuje jako „království, jež nebude zničeno“ ([2:44](#)). To je království Kristovo, které bylo inaugurováno jeho prvním příchodem, dodnes pokračuje a roste, a svého dovršení dosáhne při Kristově slavném návratu (viz teologické články [Království Boží u Mt 4](#) a [Plán věků u Žd 7](#)).

Daniel předvídal i jiné, ještě konkrétnější události, které v Novém Zákoně znovu vstoupily do popředí. Např. Ježíš se odvolává na Danielovu predikci o „otřesné ohavnosti“ (viz [pozn. 9:17](#); [11:31](#); [12:11](#)), která původně ukazovala na zneuctění chrámu řeckým Antiochem IV. Epifanem (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) coby předobraz zničení chrámu římským generálem Titem v roce 70 po Kr. (viz [poznámky k Mt 24:15](#) a [Mk 13:14](#)).

Většina křesťanů spojuje tuto typologii s Antikristem, jehož duch již ve světě působí (viz [pozn. 1Jn 2:18](#)) a zjeví se v plnosti, zřejmě jako konkrétní osoba, v blízkosti Kristova návratu (viz [pozn. 2Te 2:3](#)).

Daniel a jeho druhové

Ve třetím roce vlády judského krále **Jójakíma** přitáhl **babylónský král Nebúkadnesar** k Jeruzalému a se svým vojskem ho obklíčil.² Jójakím **se stal jeho vazalem** a Nebúkadnesar si jako válečnou kořist odnesl **do klenotnice svého božstva** část **nádob** z Božího chrámu v Jeruzalémě.

³Potom Nebúkadnesar nařídil veliteli dvoranů Ašpenazovi, aby **ze šlechtických a královských rodů** Izraele vybral mladé muže,⁴ kteří nemají žádnou tělesnou vadu a kteří jsou krásní, nadaní a vzdělaní. Chtěl, aby se naučili **kaldejský jazyk** a seznámili se s národním písemnictvím, protože měli vykonávat státnickou službu

1

1:1–6:28 Vyprávění. První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jedna upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vstřípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouť se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčímu. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli ([1:1–21](#)); Nebúkadnesarův sen ([2:1–49](#)); záchrana z ohnivě pece ([3:1–30](#)); Nebúkadnesarův druhý sen ([4:1–37](#)); soud nad Beltšasarem ([5:1–31](#)) a záchrana Daniela ze lví jámy ([6:2–29](#)).

1:1–21 Uchování rituální čistoty. Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nebúkadnesarovi.

1:1 Jójakíma. Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nebúkadnesar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše ([Jr 46:2](#)) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nebúkadnesar zaútočil na Jójakíma ([2Kr 24:1–2](#); [2Pa 36:5–7](#)) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nebúkadnesarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. ([2Kr 24:10–14](#)) a třetí 587 př.Kr. ([2Kr 25:1–24](#)). Zdánlivou diskrepanci mezi [Da 1:1](#) a [Jr 25:1](#) a [Jr 46:2](#) (kde Jeremjáš umísťuje Nebúkadnesarův útok na Jójakíma do Jójakímova čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vládla samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

Babylónský král Nebúkadnesar. Nebúkadnesar přivedl Babylóny k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nebúkadnesarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjáš, Ezechiel a Daniel.

1:2 Se stal jeho vazalem. Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylóny použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků ([2Kr 17:15](#); [2Kr 17:18–20](#); [2Kr 21:12–15](#); [2Kr 24:3–4](#)).

Do klenotnice svého božstva. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. [Jr 50:2](#)).

Nádob. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvečenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylónané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

1:3 Ze šlechtických a královských rodů. Daniel a jeho přátelé patří mezi potomky Davidovy královské linie (v. 6), které Nebúkadnesar odvedl při první deportaci roku 605 př.Kr. (srv. [pozn. 2](#)).

1:4 Kaldejský jazyk ... s národním písemnictvím. Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světovým názorem Babylónanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejščina (srv. [2:4](#)), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

” Druhořadých věcí nedosáhneme tím, že je prohlásíme za prvořadě. Druhořadých věcí dosáhneme pouze tehdy, budou-li na prvním místě věci první. C. S. Lewis

u jeho dvora,⁵ a kromě toho král rozhodl, aby po dobu tří let denně dostávali přiděl z vybraných pokrmů, lahůdek a vína z jeho stolu. Takto připraveni pak měli být králi ke službám.⁶ Z Judova kmene byli vybráni také Daniel, Chananjáš, Mišael a Azarjáš.⁷ Velitel dvořanů jim dal nová jména: Daniela nazval Beltšasarem, Chananjáše Šadrakem, Mišaele Měšakem a Azarjáše Abed-negem.

⁸Daniel se pevně rozhodl, že nemůže ustoupit od svých náboženských zásad, a proto královský pokrm a nápoj odmítal. Požádal velitele dvořanů, aby na jeho přesvědčení vzal ohled.⁹ Bůh ovlivnil velitele, ten projevil pro Danielovu žádost porozumění a byl ochoten vyjít mu vstříc.¹⁰ Jen Danielovi řekl: ”Jsem za vás zodpovědný a bojím se krále, který rozhodl, co máte jíst a pít. Když zjistí, že jste pohublí a bez elánu, přijdu o hlavu.”

¹¹Daniel tedy vyhledal opatrovníka, který na ně měl dohlížet a navrhl mu: ¹²”Prosím tě, zkus to s námi. Nám čtyřem dávejte deset dní jíst zeleninu a pít vodu, a pak se uvidí. ¹³Podíváš se, jak vypadáme my a jak vypadají ti, co jedí z králova stolu a potom se rozhodne, co dál.” ¹⁴Ten na Danielův návrh přistoupil.

¹⁵Po deseti dnech se ukázalo, že vypadají lépe než ti, co jedli královské pokrmy. ¹⁶Proto dále dostávali jen tu stravu, jakou požadovali. ¹⁷Těmto čtyřem mladým mužům dal Bůh obdivuhodné poznání, moudrost a schopnost porozumět všemu písemnictví. Daniel pak navíc uměl vykládat vidění a sny.

¹⁸Když uplynula doba určená králem k jejich vzdělávání, přivedl je velitel k Nebúkadnesarovi. ^{19–20}V rozhovoru s nimi král zjistil, že Daniel a jeho tři přátelé daleko převyšují všechny, kteří se s nimi vzdělávali. Dokonce mnohonásobně předčili všechny královské poradce a astrology. Proto je král přijal do své služby.

²¹Daniel v královských službách zůstal až do prvního roku krále Kýra.

Nabuchodonozorův sen

2 Ve druhém roce své vlády měl Nebúkadnesar sen. Ten ho tak vyděsil, že se probudil a nemohl již znovu usnout. Nejhorší bylo, že ten sen zapomněl! ²Rozkázal tedy, aby mu zavolali všechny astrology, jasnovidce a členy kněžské třídy. Od nich očekával, že mu řeknou, co se mu zdálo a co sen znamená. ³Když přišli, spustil:

1:5 Z jeho stolu. Později se Jójakimovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

1:6 Daniel, Chananjáš, Mišael a Azarjáš. Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjáš „Hospodin je milostivý“, Mišael „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjáš „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 Beltšasarem ... Šadrakem ... Měšakem ... Abed-negem. Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Beltšasar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrak: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Měšak: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abed-nego: *Služebník zářícího*.

1:8 Nemůže ustoupit. Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskrvnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezraveného krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónský modlám.

1:9 Porozumění ... vyjít mu vstříc. Danielův osud v mnohém připomíná Josefov příběh (Gn 39–41).

1:12 Deset. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. !!! DOPSAT !!! Abrahamova přímluva za Sodomu, poznámka nebo článek.

1:14 Přistoupil. Daniel neslibil, že se v případě zchátralejšího zevnějšíku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnuti neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 Vypadají lépe. Bůh Danielovi a jeho přátelům poželal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je

nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

1:17 Moudrost. Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

Vidění a sny. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

1:18 Když uplynula doba. Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

1:20 Mnohonásobně. viz (pozn. 12).

Poradce a astrology. První výraz (*chartumim* חַרְטוּמִּים) se vyskytuje také v Gn 41:8, 24 a Ex 7:11; druhý (*ašapim* אֲשָׁפִים) se objevuje pouze zde a v 2:2. Srv. (pozn. Gn 41:8).

1:21 Prvního roku krále Kýra. Tj. Kýrovy vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

2:1–49 Nebúkadnesarův první sen. Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím pozhánáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 Ve druhém roce. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nebúkadnesarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nebúkadnesarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením třiletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nebúkadnesarův rok byl Babylónany považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nebúkadnesarovy vlády (viz pozn. 1:1).

Vyděsil. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi živé) sny. Nebúkadnesarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

2:2 Astrology, jasnovidce a členy kněžské třídy. Viz pozn. 1:20.

”Měl jsem hrozný sen a nemohu si vzpomenout, o čem byl. Rozčiluje mě to, a vy mi musíte říci, co se mi zdálo. Moc mi na tom záleží.”

⁴Astrologové mu odpověděli **aramejsky**: ”Buď živ, králi! Řekni nám, jaký jsi měl sen a my ho pak vyložíme.”

⁵Nebúkadnesar se na ně obořil: ”To jste mi nerozuměli, co od vás chci? Přece jsem vám jasně řekl, že jsem sen zapomněl. **Buď mi ho oznámíte** a vysvětlíte, nebo vás nechám rozsekat na kusy a z vašich domů nadělám hnojiště. ⁶Dostanete však velké dary a vysoké pocty, když mi připomenete, co se mi zdálo a co to znamená.”

⁷Kněží se bránili: ”Rádi ti sen vysvětlíme, ale ty nám ho nejdřív musíš říct.”

⁸Nato se král rozkřikl: ”Je mi jasné, že chcete získat čas, protože víte, co vás čeká. ⁹Když mi to neoznámíte, neustoupím ani o krok. Trest vás nemine! Spikli jste se proti mně a pěkně dlouho mne balamutíte svými výmysly. Myslíte si, že odkladem něco vyřešíte. Připomeňte mi sen a já pak budu mít důvěru i ve váš výklad.”

¹⁰⁻¹¹Kněží se tedy pokusili ještě jednou králi věc vysvětlit: ”To přece nikdo z lidí nedokáže, aby vyložil sen, který nezná. A také se ještě nenašel král, který by něco takového od svých věštců žádal. To vědí **jen bohové**. Ale jak se to od nich dozvědět, když s námi nebydlí!”

¹²To už krále natolik vyvedlo z míry, že rozkázal, aby povraždili všechny, od kterých očekával výklad snu.

¹³Ti, kteří králův rozkaz vykonávali, přišli i pro Daniela a jeho tři přátele.

¹⁴⁻¹⁵Daniel rozvázně oslovil Arjóka, který velel popravčí četě: ”Co se stalo? Proč máme být zabiti?” Arjók to Danielovi vylíčil. ¹⁶A tak si Daniel vyžádal slyšení u krále a poprosil ho o určitý čas, aby se mohl modlit ke svému Bohu a sen potom králi vyložit. Nebúkadnesar jeho žádosti vyhověl.

¹⁷Daniel spěchal domů a okamžitě tu věc oznámil svým třem přátelům. ¹⁸Požádal je, aby společně prosili **Boha** o pomoc. Modlili se tedy, aby jim Bůh zjevil králův sen a jeho smysl. Jenom tak mohli přežít spolu s těmi

2:4 Aramejsky. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. **Ezd 4:8–6:18**. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

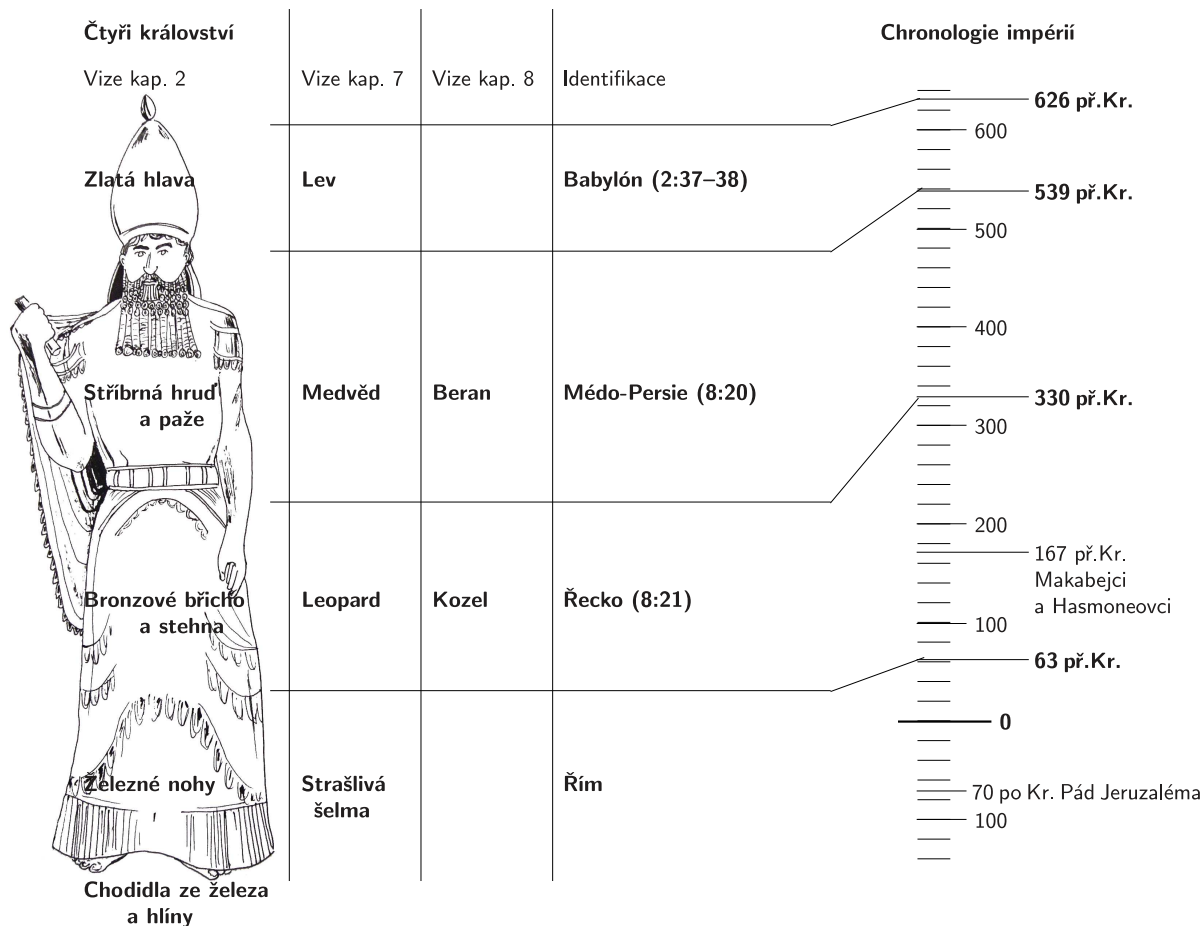
2:5 Buď mi ho oznámíte. Nebúkadnesar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani

jejich potencionálnímu výkladu (srv. v. 9).

2:11 Jen bohové. Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (**19; 27**).

2:18 Boha. Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

Danielovy vize

babylónskými mudrci, co ještě nebyli popraveni. ¹⁹Bůh jejich prosbu vyslyšel a v nočním **vidění** dal Danielovi odpověď. ²⁰Ten v modlitbě vyjádřil Bohu svoji vděčnost:

”Ať je Bůh na věky žehmán! Vždyť jedině on je moudrý a mocný.

²¹On je pánem dějin a mění doby. **Bez jeho vůle není žádný vládce ustanoven ani sesazen.**

Kdo má moudrost, má ji jen od něho a kdo má poznání, nezískal je nikde jinde než u něj.

²²On je ten, kdo odhaluje **tajemství** a zjevuje skryté věci, on proniká tmou, neboť sám je světlem, on všechno ví.

²³**Tobě děkuji, Bože mých otců, a tebe chválím,** tys mi dal moudrost a naplnil mne odvahou. Zjevils mi to, oč jsme tě prosili, teď víme, co král chce znát.”

²⁴A tak Daniel vyhledal Arjóka, který byl vykonavatelem královského rozkazu, a řekl mu: ”Mudrce už nezabíjej. Uveď mne před krále a **já mu všechno oznámím.**”

²⁵Arjók se okamžitě vydal s Danielem ke králi a řekl: ”Objevil jsem jednoho z judských zajatců, a ten je schopen oznámit ti zapomenutý sen a sdělit i jeho výklad.” ²⁶Nebúkadnesar se obrátil na Daniela, který měl nové jméno Beltšasar: ”Opravdu mi můžeš vysvětlit ten sen a říct, co znamená?” ²⁷”Králi, ne tvoji poradci, věštcí a astrologové”, začal objasňovat Daniel, ”ale **jen Bůh, který je v nebesích, odhaluje tajemství.**” ²⁸On sám ti ve snu zobrazil běh dějin až do jejich **posledních dnů** a ukázal ti, co se v nich stane.

²⁹Ty jsi přemýšlel o budoucnosti a Bůh ti ukázal tajemství budoucích událostí. ³⁰Mohu ti nyní sen vysvětlit, ale neber to tak, že bych byl moudřejší než tvoji poradci. Zjevil mi to Bůh. A tak se nyní dozvíš, o čem jsi přemýšlel: ³¹Ty jsi, králi, viděl obrovskou sochu. Stála před tebou, měla mimořádný lesk a pohled na ni tě šokoval. ³²Její hlava byla z ryzího zlata, hrud' a ruce ze stříbra, břicho a boky z mědi, ³³stehna ze železa a nohy někde ze železa a někde z hlíny. ³⁴Díval ses na sochu, když zničehonic – **bez lidského přispění – přiletěl kámen**, udeřil do jejích nohou a rozdrtil je. ³⁵Socha se zřítíla, na prach rozbila a vítr všechno železo, hlínu, měď, stříbro i zlato rozfoukal jako plevy při mlácení o žních. Nezůstalo po nich ani stopy. Ten kámen, který sochu rozbil, se náhle stal skálou a naplnil celou zemi. ³⁶To byl tedy tvůj sen. ³⁷A nyní ti vysvětlím jeho smysl: **Zlatá hlava** – to jsi ty. Vždyť tobě, jako nejvznešenějšímu králi, Bůh svěřil království, dal ti autoritu, sílu i slávu. ³⁸Ty spravuješ obrovskou říši, která je domovem lidí, zvířer i pactva, a Bohu jsi za vše zodpovědný. ³⁹Tvoji říši vystrídá jiné království – stříbrné. Bude méně slavné. A další království – měděné, které po něm přijde, rozšíří svou vládu na velké území. ⁴⁰Říše čtvrtá bude tvrdá jako železo; vše bude ničit a nic před ní neobstojí. ^{41–43}Nohy a prsty ze železa a hlíny naznačují, že tato říše bude později rozdělena a všelijak rozčleněna na nejrůznější státní útvary. Železo ukazuje na sílu jedněch, hlína pak na křehkost druhých. Tato směs železa s hlínou také napovídá, že budou mezi sebou vytvářet vzájemné svazky, které se však přes všechno úsilí neudrží. ^{44–45}**V době těchto státních útvarů** přiletí kámen. Tento zásah nezpůsobí nikdo z lidí. To sám Bůh zřídí svoje věčné království, které už **nikdy nebude zničeno** a nikým přemoženo. Ono docela rozdrtí všechna království a samo bude trvat na věky. A takto ti Bůh ukazuje, co se v budoucnu stane. To je celá pravda o tvém snu, a výkladu také můžeš věřit, je spolehlivý.”

2:19 Vidění. Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:29). Jsou *transcendentní* — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz (𐤁𐤏𐤍) použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:9 𐤁𐤏𐤍).

2:21 Bez jeho vůle není žádný vládce ustanoven ani sesazen. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nebúkadnesarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

2:22 Tajemství ... skryté věci. Viz pozn. 2:11.

2:23 Tobě děkuji ... a tebe chválím. Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu svěřil.

2:24 Á mu všechno oznámím. Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu již zná.

2:27 Jen Bůh, který je v nebesích, odhaluje tajemství. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

2:28 Posledních dnů. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Tatáž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým

druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

2:32–33 Nejtěžší nahore, nejkřehčí dole. Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 Bez lidského přispění – přiletěl kámen. Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn.).

2:37–39 Zlatá hlava ... Říše čtvrtá. Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf *Danielovy víze* v Da 2 na str. 5).

2:44 V době těchto státních útvarů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:37–39.

Nikdy nebude zničeno . Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. Iz 9:7; Jl 2:26–27 či Am 9:15). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek *Království Boží u Mt 4* na str. ??).

⁴⁶Nato král Nebúkadnesar poníženě sestoupil z trůnu, **hluboce se Danielovi poklonil** a rozkázal, aby na jeho počest přinesli obětní dary a kadidlo. ⁴⁷Pak vyznal: "Váš Bůh je opravdu **Bůh nade všemi bohy**, svrchovaně vládne nade všemi králi a odhaluje skryté věci i tajemnou budoucnost. To nyní vím, díky tobě." ⁴⁸Potom Nebúkadnesar Daniela povýšil, poctil ho velkými dary, jmenoval ho místodržitelem celé **babylónské krajiny** a ustanovil ho nade všemi mudrci. ⁴⁹Daniel se pak u krále přimluvil za Šadraka, Měšaka a Abed-nega, aby je učinil správci babylónské krajiny, zatímco on sám **zůstal na královském dvoře**.

V ohnivé peci

Na příkaz krále Nebúkadnesara postavili v babylónské krajině na rovině **Dúra zlatou sochu**. Byla asi třicet metrů **vyšoká** a tři metry široká. ²Král Nebúkadnesar rozkázal, aby na slavnost jejího zasvěcení přišli nejenom vysocí **hodnostáři** a poradci, ale i úředníci, pokladníci a správci různých území. ³⁻⁴Když se všichni shromáždili před sochou, královský hlasatel silně zvolal: "Vám všem, kteří jste sem přišli ze všech zemí, kteří pocházíte z různých národů a mluvíte různými jazyky, vám se nařizuje: ⁵Jakmile uslyšíte slavnostní **fanfáry** královského orchestru, padnete a uctíte zlatou sochu, kterou přikázal král Nebúkadnesar postavit. ⁶Kdo se opováží neposlechnout a soše se nepokloní, bude ihned vhozen do **rozpálené pece**." ⁷A tak jakmile zazněly první tóny hudby, celý ten dav se okamžitě vrhl na zem a uctíval královu zlatou sochu.

⁸Vzápětí přispěchali ke králi někteří babylónští **astrologové** ⁹a škodolibě udali Judejce: "Buď živ, králi! ¹⁰Ty jsi přikázal, aby bez výjimky každý člověk při zvuku hudby uctíval zlatou sochu. ¹¹Kdo tak neučiní, má být podle tvého rozkazu vhozen do rozpálené pece. ¹²Představ si, že ti tři judští muži, kterým jsi svěřil správu nad babylónskou krajinou, mají tu odvahu ignorovat tvůj rozkaz. To jsou ti, kteří neuctívají babylónské bohy, a nyní se nepoklonili ani zlaté soše, kterou jsi nechal postavit."

¹³Tato zpráva krále popudila. Rozzuřil se a nařídil, aby je k němu neprodleně přivedli. A tak se **Šadrak**, **Měšak** a **Abed-nego** dostali před krále. ¹⁴Ten na ně spustil: "Jakto, že neuctíváte mé babylónské bohy a na můj příkaz se neklaníte zlaté soše? ¹⁵Jste ochotni, jakmile uslyšíte fanfáry královského orchestru, padnout na zem a poklonit se? V případě, že to neuděláte, skončíte v rozpálené peci. **Chtěl bych vidět toho boha**, který by vás vyrval z mé moci." ¹⁶⁻¹⁷Tři Judejci odvážně vyznali: "Je zbytečné, abychom o této věci hovořili. My uctíváme našeho Boha a věříme, že bude-li nás chtít zachránit z rozpálené pece i před tebou, **udělá to**. ¹⁸A **nebude-li chtít**, pak si pamatuj, že my se v žádném případě babylónským bohům a tvé zlaté soše klanět nebudeme."

2:46 Hluboce se Danielovi poklonil. Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 Bůh nade všemi bohy, ... vládne nade všemi králi. Nebúkadnesar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

2:48 Babylónské krajiny. Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v Gn 41:37-44 (Josef) a Est 8:1-2 (Mordokaj). Danielovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (49).

2:49 Zůstal na královském dvoře. Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nebúkadnesarově modle (3:20).

3:1 Dúra. Přesné umístění není známo. Obvykle bývá spojeno s Toul Dura asi 10 km jižně od Babylóna.

Zlatou. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v Iz 40:19; Iz 41:7 a Jr 10:3-9.

Sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nebúkadnesara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nebúkadnesarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nebúkadnesarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a jeho pozn.).

30x3. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar.

3:2 Hodnostáři ... pokladníci. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 Fanfáry. Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“ „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutilí železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy řeckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripčních dávnou před Nebúkadnesarem. Srv. Úvod: Doba a místo vzniku.

3:6 Rozpálené pece. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. Gn 11:3). Nebyly neobvyklé používat je jako nástroj popravy upálením zaživa (viz Jr 29:22 nebo též 2Mak 7).

3:8 Astrologové. Tj. mágové, astrologové Viz pozn. 2:2. Zde však výraz „Chaldejci“ (𐤠𐤌𐤁𐤂𐤃) indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (srv. 12; Est 3:5-6). Privilegovaná pozice Danielových přátel znásobila nevráživost Chaldeců vůči nim (13).

3:13 Šadrak, Měšak a Abed-nego. Viz pozn. 1:7 a 2:49.

3:15 Chtěl bych vidět toho boha. Nebúkadnesar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změření sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 Udělá to. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybuji o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 Nebude-li chtít. Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však nevíklá v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (29-33), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

3

”Odvaha není jen jednou ze ctností, ale je formou každé ctnosti v bodě zkoušky, tedy v bodě nejvypjatější skutečnosti.

C.S.Lewis

^{19–20}Tentokrát se už král rozčilil na nejvyšší míru až zesinal hněvem. Nařídil co nejvíc rozpálit pec a svým vojákům rozkázal, aby tyto vzbouřence svázali a hodili do ohně. A tak se i stalo. ^{21–23}Všechny tři – v šatech a svázané – uvrhli do pece. Protože její žár byl veliký a daleko zasahoval, a protože králův rozkaz musel být okamžitě splněn, doplatili na to někteří jeho vojáci životem. Ti, co rozkaz vykonali, uhořeli.

²⁴Král, který všechno pozorně sledoval, se náhle zděsil. Vyskočil ze svého trůnu a překvapeně se obrátil na své poradce: ”Copak jsme tam nehodili tři svázané muže?” Ti mu odpověděli: ”Jistě, králi!” ²⁵Nebúkadnesar vzrušeně pokračoval: ”Podívejte se! Jsou tam čtyři a vůbec nejsou svázaní, dokonce se v peci procházejí a oheň jim neškodí. Ten čtvrtý vypadá jako **Boží syn**.”

²⁶Nato král přispěchal k peci – tak blízko, jak jen mohl – a do žáru ohně zavolal: ”Šadraku, Měšaku a Abed-negu, vy **kteří sloužíte nejvyššímu Bohu**, pojdte ven – sem ke mně!” A tak ti tři vyšli z pece ven. ²⁷Hned se kolem nich shlukli vysocí hodnostáři, ministři, poradci a různí úředníci a s údivem zjistili, že těm třem oheň vůbec neublížil. Nejenže neměli poškozené oděvy a ožehnuté vlasy, ale ani nebyli cítit dýmem. ²⁸Potom Nebúkadnesar slavnostně prohlásil: ”Ať je požehnán Bůh Šadrakův, Měšakův a Abed-negův! Jeho **posel** zachránil ty, kteří mu oddaně sloužili a cele důvěřovali. Nebáli se a vzepřeli se mému královskému rozkazu, i když věděli, že jim hrozí smrt. Uctívají jen svého Boha, a proto odmítli poklonit se jinému. ²⁹Nařizují tedy, aby každý člověk – ať je z kteréhokoli národa, ať mluví jakýmkoli jazykem a hlásí se k jakémukoli náboženství – byl výstražně potrestán, jestliže by řekl něco proti Bohu Šadrakovu, Měšachovu a Abed-negovu. Každý takový bude na kusy rozsekán a z jeho domu se stane hnojiště. Poznal jsem, že **žádný jiný bůh** není schopen někoho zachránit; tento však ano.” ³⁰Od té chvíle se Šadrak, Měšak a Abed-nego **těšili králově přízni** a dařilo se jim jako správcům v babylónské krajině dobře. ³¹Toto je prohlášení **krále Nebúkadnesara**, které poslal všem národům své říše: ”Přeji vám pokoj! ³²Rozhodl jsem se, že vám oznámím, jak velké a podivuhodné věci se mnou učinil **nejvyšší Bůh**. ³³**Jak mimořádné** jsou jeho činy, jak podivuhodná je jeho moc! Jeho království je věčné, jeho vláda nikdy nepomine.”

Zapuzený a znovu nastolený král

4 Já, Nebúkadnesar, jsem spokojeně žil ve svém paláci a dařilo se mi dobře. ²Až jedné noci mne vyděsil sen. To, co se mi zdálo, bylo hrozné. ³Hned jsem nařídil, aby se ke mně dostavili všichni babylónští mudrci a ten strašný sen mi vysvětlili. ⁴Přišli tedy učenci, věštcí, zaklínači a astrologové a já jsem jim řekl, co mne tak znepokojilo. Oni však nebyli schopni sen mi vysvětlit. ⁵Nakonec také přišel muž, který má ducha svatého Boha – Daniel. Tomu jsem kdysi k počtě mého boha dal jméno **Beltšasar**. I jemu jsem řekl o svém snu:

⁶”Beltšasare, nejvyšší z mých mudrců! Přesvědčil jsem se, že je v tobě **duch svatého Boha** a že **umíš vyložit každé tajemství**.”

⁷Pověz mi, co znamená můj sen. Viděl jsem **strom**. Byl velmi vysoký a stál uprostřed krajiny. ⁸Rostl a rostl, až nakonec dosáhl nebe, takže jej odevšad bylo vidět. ⁹Pokrývalo ho svěží listí a jeho větve byly obtěžkány množstvím plodů. Všem nabízel dostatek potravy, zvířatům poskytoval stín a v jeho větvích hnízdili ptáci. Skutečně každý u něho našel obživu. ¹⁰Potom jsem viděl, jak s nebe sestoupil **svatý posel** ¹¹a mocně rozkázal:

3:25 Boží syn. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí (*bar elohin* בְּרִי אֱלֹהִים); zde je míněn „anděl“ **verše 28**.

3:26 Kteří sloužíte nejvyššímu Bohu. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve **verši 29** a **2:47** neznámá toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (**4:31–34**). Z úst věrného Izraele tytéž vyznání implikuje monoteismus (**5:18, 21; 7:18–21**).

3:28 Posel. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (**srv. 6:23; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2**). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (**Iz 43:1–3**).

3:29 Žádný jiný bůh. Viz **pozn. 26**.

3:30 Těšili králově přízni. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóny.

3:31 Krále Nebúkadnesara. Poslední incident v knize, spojený s Nebúkadnesarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiačtyřicetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (**4:27**) a byl na svém vrcholu,

neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

3:32 Nejvyšší Bůh. Viz **poz. 2:47; 3:26 a 3:28**.

3:33 Jak mimořádné. ... Nebúkadnesarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží (**”srv.” 4:33–34 a pozn. 7:1–12:13**).

4:3–4 Viz **pozn. 1:20 a 2:2**.

4:5 Beltšasar. Viz **pozn. 1:7**.

4:6 Duch svatého Boha. Ačkoliv Nebúkadnesar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (**1Kor 2:6–16**).

Umíš vyložit každé tajemství. Viz **2:47 a pozn. 2:19**.

4:7 Strom. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v **Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8** nebo **Mt 13:32**.

4:10 Svatý. Nebúkadnesar připouští, že viděl svatou nebeskou by-

„Skácejte ten strom, osekajte jeho větve, otrhejte jeho listí a rozházejte jeho plody. Ať se rozuteče všechna zvíř, která je pod ním a ptáci z jeho větví ať se rozletí.¹² Pařez s kořeny však uchovejte. Ať zůstane uprostřed zeleně, spoutaný obručí ze železa a bronzu. Ať ho smáčí nebeská rosa a se zvěří ať se pase.¹³ **Po dobu sedmi let se nebude chovat jako člověk a bude žít jako zvíře.**¹⁴ Tak bylo v nebesích rozhodnuto a nic se na věci nezmění.

Tak všichni lidé poznají, že Nejvyšší je svrchovaný vládce nad všemi pozemskými královstvími a vládu dává komu chce – třeba i tomu nejposlednějšímu.¹⁵ Tak to je tedy můj sen, Beltšasare, a nyní je na tobě, abys mi ho vyložil, protože nikdo z mých poradců toho není schopen. Ty to jistě dokážeš, protože v tobě je duch svatého Boha.”

¹⁶Králova řeč Daniela tak zasáhla, že se téměř hodinu nezmohl na jediné slovo. Pochopil, co sen znamená, a to ho vyděsilo. Proto ho král vyzval: „Beltšasare, uklidni se a neboj se mi říci, co sen znamená.” Beltšasare tedy začal: „Můj pane, přál bych si, aby tvůj sen platil pro tvé nepřátele a jeho výklad zasáhl tvoje protivníky.¹⁷ Strom, který rostl až do nebe a byl vidět po celé zemi, který pokrývalo nádherné listí a přinášel bohaté ovoce,¹⁸ který všem poskytoval potravu, pod kterým žila zvířata a v jehož koruně hnízdili ptáci,¹⁹ **ten strom jsi ty, králi.** Tvoje sláva dosáhla nebe a tvá moc všech končin země.²⁰ Potom jsi spatřil svatého posla, jak sestoupil z nebe a rozkázal: „Skácejte ten strom a zničte jej. Pařez s kořeny však uchovejte. Ať zůstane spoutaný obručí ze železa a bronzu. Ať ho smáčí nebeská rosa a sedm let ať žije se zvěří.”²¹ A nyní ti, králi, řeknu, co sen znamená: To, co tě má postihnout, můj králi a pane, je z rozhodnutí Nejvyššího.²² Lidé tě vyženou, se zvěří budeš žít, živit se bylinami jako dobytek a rosa z nebe tě bude smáčet. Uplyne sedm let a ty **poznáš**, že Nejvyšší je svrchovaný vládce nad všemi pozemskými královstvími a že vládu dává, komu chce.

²³Avšak pařez s kořeny toho stromu byly ponechány, a to znamená, že **své království dostaneš zpět**, až poznáš, že vládne **nebeský Bůh**.²⁴ Králi, přál bych si, aby sis vzal k srdci moji radu: Přestaň hřešit a začni dělat to, co je správné. Buď laskavý k poddaným. Snad je tu cesta k záchraně a bude se ti dařit dobře.^{25–26} Uplynulo však dvanáct měsíců a všechno se to králi Nebúkadnesarovi přihodilo. Když se procházel po terase svého paláce v Babylóně,²⁷ pyšně prohlásil: „Jak velkolepý je tento můj Babylón! Svou mocí a svými schopnostmi jsem ho vybuodoval ke své slávě jako královskou rezidenci.”²⁸ Ještě to nedořekl, když zazněl hlas z nebe: „Králi Nebúkanesare, tato slova jsou určena jen tobě: Už nejsi vládcem svého království.”²⁹ Lidé tě vyženou a sedm let budeš žít se zvěří a živit se bylinami jako dobytek, dokud nepoznáš, že Nejvyšší je svrchovaný vládce nad všemi pozemskými královstvími a že vládu dává, komu chce.”

³⁰V té chvíli se naplnilo vše, co mu bylo předem oznámeno. Nebúkadnesara vyhnali z jeho paláce, **jedl byliny jako dobytek** a rosa z nebe ho smáčela. Narostly mu vlasy dlouhé jako orlí pera a jeho nehty se podobaly ptačím drápkům.³¹ Po sedmi letech jsem se já, Nebúkadnesar, obrátil k Bohu na nebi a moje duševní zdraví se mi vrátilo. Děkoval jsem Nejvyššímu a toho, který je věčně živý, jsem chválil a velebil: „Jeho vláda nikdy nepomine, jeho království je věčné.”³² Ve srovnání s ním jsou všichni lidé na zemi jako nic. Podle své vůle jedná na nebi i na zemi. Nikdo mu nemůže v ničem bránit, ani se ho ptát: „Co to děláš?”³³ Když se mi vrátil rozum, dostal jsem zpět království, důstojnost a slávu. Vyhledali mne královští poradci a hodnostáři, znovu mne uvedli na trůn a dostalo se mi větší úcty než kdykoli předtím.³⁴ Nyní já, Nebúkadnesar, chválím, vyvyšuji a velebím **Krále, který je na nebi**, protože každý jeho skutek je správný a všechna jeho rozhodnutí jsou dobrá. Má právo pokořit ty, kteří jednají pyšně.”

tost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 Po dobu sedmi let. Sedm období neurčené délky (srv. vv. 20 a 22). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *léto* znamená jeden rok. Verš 30 naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

Se nebude chovat jako člověk. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. pozn. 4:19.

Bude žít jako zvíře. Nebúkadnesar byl postižen mentální poruchou zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře (30; viz též pozn.30).

4:19 Ten strom jsi ty. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida (2Sa 14:7), znamená přímou aplikaci pro Nebúkadnesara.

4:22 Zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Daniel opakuje po nebeském poslu (13) popis mentální poruchy, kterou Hospodin

postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz pozn. 13.

Poznáš. Záměrem Nebúkadnesarova ponížení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 Svě království dostaneš zpět. Daniel ujišťuje Nebúkadnesara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

Nebeský Bůh. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ (*šmaja* שָׁמַיִם) je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 Jedl byliny jako dobytek. Vzhledem k tomu, že se Nebúkadnesar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 13.

4:34 Krále, který je na nebi. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 23 a pozn. 23).

” Moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně.
Lord Acton

Píšící ruka

5 Král **Belšasar** pozval tisíc svých hodnostářů na velkou hostinu s pitkou. ²V náladě z vína si vzpomněl na zlaté a stříbrné nádoby, které jeho **děd** Nebúkadnesar odnesl jako kořist z jeruzalémského chrámu. Přikázal, aby je přinesli.

³⁻⁴A tak spolu s pozvanými hodnostáři, se svými ženami i konkubínami z těchto posvátných nádob pili víno a zpěvem při tom oslavovali svoje zlaté a stříbrné, bronzové, železné, dřevěné i kamenné modly. ⁵Náhle se objevily prsty lidské ruky a naproti svícnu na omítku stěny královského paláce něco psaly. Také král viděl zápěstí ruky, ⁶a to na něj tak zapůsobilo, že zblednul úzkostí jako stěna a strachy se mu tak roztrásla kolena, že o sebe klepala. ⁷”Přiveďte **zaklínače** a astrology, přiveďte jasnovidce!” hlasitě přikázal. ”Tomu, kdo přečte tento nápis a řekne mi, co znamená, dám purpurové roucho, na krk dostane zlatý řetěz a stane se třetím vládcem v království.”

⁸Královi mudrci přišli, ale nic nesvedli. Písmo ani nepřečetli, natož aby je vyložili. ⁹V Belšasarově obličejí se objevila ještě větší úzkost a také jeho poradci byli zděšeni. ¹⁰Do této situace se v hodovním sále objevila se svou radou královna matka: ”Buď živ, králi! Uklidni se. Zbytečně se trápiš. ¹¹Vždyť máš ve svém království jednoho moudrého a osvětleného muže, ve kterém je duch svatých bohů. Právě tvůj děd – král Nebúkadnesar – ho jmenoval nadřízeným všech věštců, zaklínačů, astrologů a kouzelníků, ¹²protože se ukázalo, že má mimořádnou schopnost vykládat sny, řešit problémy a vysvětlovat nesnadné záhady. Jmenuje se Daniel, ale tvůj děd mu dal jméno **Beltšasar**. Zavolej ho, a ten ti řekne, co nápis znamená.”

¹³Tak byl Daniel hned přiveden ke králi, který se ho nejprve zeptal: ”Jsi židovský zajatec Daniel, kterého můj děd přivedl z Judska? ¹⁴Slyšel jsem o tobě, že je v tobě duch bohů a že jsi neobyčejně osvětlený, zběhlý a moudrý. ¹⁵Všichni moji učení poradci se pokoušeli přečíst tento nápis na stěně, ale marně. ¹⁶Řekli mi, že umíš řešit různé záhady a vysvětluješ nesnadné věci. Jestli mi tedy přečteš a oznámíš, co tato slova znamenají, dostaneš ode mne purpurové roucho, na krk ti dám zlatý řetěz a staneš se třetím vládcem v království.”

¹⁷Daniel na to králi odpověděl: ”Dary si můžeš nechat a odměny dej někomu jinému. Já ti nápis přečtu a také ti povím, co znamená. ¹⁸Králi, **nejvyšší Bůh** dal tvému dědovi Nebúkadnesarovi království a moc, slávu i důstojnost. ¹⁹Propůjčil mu takovou velikost, že se před ním strachem tráslí lidé všech národů a jazyků. Koho chtěl zabít, toho zabil a nad kým se chtěl smilovat, toho nechal žít. Koho chtěl povýšit, toho povýšil. Jestliže se mu někdo znelíbil, toho ponížil. ²⁰Když se však jeho srdce zmocnila nadutost a propadl pyšce, Bůh ho sesadil s trůnu a odebral mu slávu. ²¹Byl vyhnán pryč od lidí a žil venku jako zvíře. Bydlil s divokými osly, k jídlu mu dávali byliny jako dobytku a smáčela ho rosa z nebe, dokud neuznal, že svrchovaným Pánem nad každým

5:1 Belšasar. Belšasar znamená „Bel – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Beltšasar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nebúkadnesarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládcem společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arabii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (42 let po Nebúkadnesarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví.

5:2 Když okusil víno. Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

Nádoby ... z jeruzalémského chrámu. Viz pozn. 1:2.

Děd. Nebúkadnesar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Belšasar nazván Nebúkadnesarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nebúkadnesarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5:4 Chválili bohy. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

5:7 Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. 2:2).

Třetím v království. Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládcí Belšasarovi (viz pozn. 5:1).

Zaklínače. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srv. 2:27; 4:7).

5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad. Viz 2:2–13 a 4:6; srv. též Gn 41:8.

5:10 Královna. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nebúkadnesarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nebúkadnesara a Belšasarova matka.

5:11 Duch svatých bohů. Viz 4:8. Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla králova matka obeznámena lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odvečen do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 Beltšasar. Viz pozn. 1:7.

5:16 Třetí v království. Viz pozn. 7.

5:17 Někomu jinému. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 Tvému otci Nebúkadnesarovi. Viz pozn. 2.

Nejvyšší Bůh. Viz 2:37 a 4:33.

5:20–21 Viz 4:31–33.

5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

pozemským královstvím je Bůh a že jenom on dává vládu komu chce. ²²Ty, králi Belšasare, jsi jeho vnuk a nástupce. **Tys o tom všem věděl, a přece ses nenaučil pokoře,** ²³ale povýšil ses **nad Boha, který je Pánem nebes.** Nechal sis přinést nádoby z jeho chrámu a spolu se svými hosty a svými ženami i konkubínami jste z nich pili víno a při tom jste zpěvem oslavovali svoje zlaté, stříbrné, bronzové, železné, dřevěné a kamenné bohy, kteří nic nevidí, neslyší ani nevědí. Boha, který má nad tebou moc, protože v jeho ruce je tvůj život a všechny tvé cesty, jsi nevelebil. ^{24–25}**Proto** poslal ruku, která napsala tento nápis: **”Mené, mené, tek el uparsin.”** ²⁶Toto je význam těch slov: **„Mené”** znamená sečetl. Bůh sečetl dny tvého kralování a ukončil je. ²⁷**„Tekel”** znamená zvážil. Byl jsi zvážen na váze a shledán příliš lehký. ²⁸**„Uparsin”** znamená rozdělil. Tvoje království bylo rozděleno a dáno **Médům a Peršanům.** ²⁹Nato **Belšasar** přikázal, aby Daniela oblékli do purpurového roucha, na krk mu dali zlatý řetěz a jmenoval ho třetím vládcem v království. ³⁰Ještě té noci však byl babylónský král Belšasar **zabit.** ³¹Médský král Darjaveš vstoupil do města a ve svých dvašedesáti letech začal kralovat.

Daniel ve lví jámě

Darjaveš se rozhodl jmenovat ve svém království sto dvacet místodržitelů – satrapů – pro nově stanovené správní celky.

³Nad nimi určil tři říšské vládcy. Jedním z nich byl Daniel. Těm měli satrapové podávat hlášení, zda se králi neděje škoda. ⁴Daniel opět nad všemi satrapy i oběma vládci vynikal. Protože byl **mimořádně schopný,** chtěl ho král postavit do čela říšské správy. ⁵Tehdy se říšští vládcové a satrapové rozhodli, že Daniela odstraní, a tak proti němu **hledali nějakou záminku.** Bedlivě jej sledovali na každém kroku, ale bezvýsledně. Nepřistihli ho při žádné nedbalosti nebo zlém úmyslu. Daniel totiž sloužil věrně. ⁶Proto si řekli: **”Je to marné. Nic proti němu nemáme. Ledaže bychom našli něco, co se týká zákona jeho Boha.”**

⁷Šli tedy za králem a naléhali: **”Králi Darjaveši, žij na věky! ⁸Všichni vládcové a satrapové, všichni, kdo ti radí a ve tvém jménu spravují říši, se sjednotili na tom, že máš vydat královský výnos, který by zakazoval obracet se během následujících třiceti dnů v modlitbě nebo prosbě na kteréhokoliv boha nebo člověka krom na tebe, králi. ⁹Podle nezměnitelného médskoperského zákona by takový přestupník měl být potrestán vhozením**

6

5:22 Tys o tom všem věděl, a přece ses nenaučil pokoře. Belšasar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nebúkadnesar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13). **!!! DOPSAT !!!**

5:23 Nad Boha, který je Pánem nebes. Viz pozn. 4:34.

5:24 Proto. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní pýchu a zpučnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nebúkadnesarovi (4:31–34).

5:25 Mené, mené, tek el uparsin. Dosl. „sečteno, sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

Uparsin. Aramejsky „a parsin“.

5:26 Mené. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

5:27 Tekel. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 Uparsin. Daniel intepretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a předání Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylónských šekelů, *tek el uparsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

Médům a Peršanům. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

5:29 Belšasar. Belšasar, podobně jako jeho otec Nebúkadnesar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nebúkadnesara však neuctil Daniela Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tvář v tvář smrti. Proto lze spolehnout i na jeho pozdější proroctví (kapitoly 7–12).

5:30 Zabit. Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylónané byli zaskočeni překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

6:2 Darjaveš. Viz pozn. 6:1. I když je pravda, že Darjaveš Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznámá to nutně, že kniha Daniel chybuje. Někteří jsou toho názoru, že „Darjaveš Médský“ je trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je však také možné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nebúkadnesara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýr učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu. Srv. čl. *Kdo je Darjaveš Médský?* na str. 12.

6:1 Darjaveš Médský. Některé školy tvrdí, že tento a další (6:2, 6:7, 6:10, 6:26, 6:29; 9:1; 11:1) odkazy na Darjaveše Médského v knize Daniel jsou historické omyly. Viz pozn. 6:2.

6:4 Mimořádně schopný. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:5 Hledali nějakou záminku. Vypadá to, že vysocí úředníci nebyli poctiví, a proto měli strach z Danielova povýšení (v. 4); bylo jim jasné, že Daniel jejich podvody odhalí a nebude tolerovat, ale nahlásí je králi. Nebyla to jen závist, co je motivovalo k zinscenovanému procesu; potřebovali se ho zbavit, aby sami přežili.

6:6 Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:8 Všichni. Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhl svých cílů.

Který by zakazoval obracet se ... v modlitbě nebo prosbě na kteréhokoliv boha ... krom na tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

6:9 Nezměnitelného médskoperského zákona. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratností. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král doplatil na svou důvěru svým podřízeným (15). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

Život křesťana je život na území okupovaném nepřáteli. C.S.Lewis

do jámy se lvy.”¹⁰ Král Darjaveš tento výnos vydal a podepsal. **11 Když se Daniel o tom dozvěděl**, odešel do svého domu, kde měl v horní místnosti okna obrácená k Jeruzalému. Tam se podle svého zvyku modlil **na kolenou** a vzdával Bohu čest. Dělal to **jako dříve** – při otevřeném okně a **tříkrát denně**.

¹²Pod oknem však již čekali oni muži, a tak ho přistihli, jak se modlí ke svému Bohu a prosí ho o milost. ¹³Ihned šli k Darjavešovi a dovolávali se platnosti jeho královského výnosu: ”Platí to, co jsi podepsal, že každý, kdo by se během třiceti dnů na modlitbě obrátil na kteréhokoli boha nebo člověka kromě tebe, králi, že bude vhozen do jámy se lvy?” Král odpověděl: ”Ten výnos platí. Je to nezměnitelný médkoperský zákon!”¹⁴ Na

6:11 Když se Daniel o tom dozvěděl. Daniel ani na okamžik nezávalhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

K Jeruzalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2.

Na kolenou. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mi-

mořadné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

Jako dříve. Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto se nepřátelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (6).

Tříkrát denně. Viz Ž 55:18.

Kdo byl Darjaveš Médký?

Poprvé je zmíněn v 6:1. Někteří (hlavně kritičtí, tj. liberální) teologové, zastánci pozdního (tzv. „makabejského“) datování vzniku knihy Daniel (podle nich kolem roku 165 př.Kr.), tvrdí, že (1) Darjaveš Médký nikdy neexistoval, protože

Ani v literatuře a umění nebude nikdo, kdo si zakládá na originalitě, nikdy originální: zatímco když se jenom snažíte říkat pravdu (a nezáleží vám na tom, kolikrát už byla řečena), stanete se v devíti případech z deseti originálními, ani si toho nevšimnete.

C. S. Lewis

v jiných starověkých dokumentech není zmíněn; (2) jméno Darjaveš použil neznámý makabejský autor, špatně obeznámený s perskou historií, a zaměnil ho s legendárním Darjavešem I. (255–484) Perským (nikoliv Médkým); (3) autor se chybně domníval, že Babylón dobyla Médea, nikoliv Persie, a že pod vedením tohoto legendárního „Darjaveše“ Médové vládli světovému impériu několik let, než padlo do rukou Peršanům.

Díky tomu mohou advokáti makabejského (pozdního) data tvrdit, že čtyři království z Nebúkadnesarova snu (Da 2) jsou (1) babylónské; (2) médké; (3) perské a (4) řecké, což jim poskytuje výhodu omezení horizontu Danielových proroctví ne dále než do roku 165 př.Kr. (Pokud by kniha vznikla až v této době, všechna údajná „proroctví“ by se dala vysvětlit zpětným pohledem na historické události *poté*, co nastaly. Problém s tradiční identifikací čtvrtého království coby Říma pro liberály spočívá v tom, že takový pohled

předpokládá skutečné pravé prediktivní proroctví, což racionalistický vyšší criticismus zásadně nepřipouští.) Udržitelnost hypotézy makabejského data proto závisí na výše uvedeném vysvětlení „Darjaveše Médkého“ (protože podle tohoto vysvětlení existuje médké království před perským). Proto je tato postava velmi důležitá; její identifikace má závažné teologické důsledky.

Peršan Darjaveš I., syn Hystapesův, však nemůže být ztotožněn s Darjavešem Médkým hned z několika důvodů:

1. Darjaveš I. byl rodem Peršan, bratranec krále Kýra; nebyl to v žádném případě Méd.
2. Darjaveš I. byl mladík kolem dvaceti let, když zavraždil podvodníka Gaumatu (který se vydával za Kýrova syna Smerdise) v roce 522 př.Kr. Nemohlo mu být 62 (6:1).
3. Darjaveš I. nebyl králem Babylóna před Kýrem, jak tvrdí liberální teorie. Samostatným vládcem se stal až sedm let po Kýrově smrti (srv. Ezd 4:5).
4. Taková zmatenost ohledně národnosti a časové posloupnosti Darjaveše a Kýra byla v helenistickém světě druhého století př.Kr. absolutně nemyslitelná. Studenti museli číst Xenofóna, Hérodota a další řecké historiky pátého a čtvrtého století př.Kr. Od Xenofóna a Hérodota máme informace o Kýrovi a Darjavešovi. Jakýkoliv řecky píšící autor, který by umístil Darjaveše před Kýra, by ukončil svou spisovatelskou kariéru výsměchem veřejnosti; nikdo by ho už nikdy nebral vážně.

Darjaveš Perský (Ezd 4:5) a Darjaveš Médký (Da 6:1) tedy nemají spolu nic do činění; zmatek je pouze na straně zastánců teorie pozdního data, nikoliv na straně autora knihy Daniel.

to mu ti muži řekli: "Ten **judský zajatec** Daniel ignoruje tebou podepsaný výnos. Modlí se, a to dokonce třikrát za den." ¹⁵Král byl udáním **znehucen** a až do večera přemýšlel, jak by Daniela zachránil. ¹⁶Večer přišli muži znovu za Darjavešem a naléhali na něj: "Připomínáme ti, králi, že žádný médkoperský zákon nesmí být změněn." ¹⁷A tak král nakonec rozkázal, aby Daniela přivedli. Než ho vhodili do jámy se lvy, král mu však ještě řekl: "Kéž tě **Bůh**, kterého stále uctíváš, zachráni." ¹⁸Pak donesli kámen a položili jej na vstup do jámy se lvy. **Pečet** krále a jeho hodnostářů měla být zárukou nezměnitelnosti Danielova osudu. ¹⁹Pak se Darjaveš vrátil do svého paláce. Odmítl však jakékoliv obveselení, bez večere si šel lehnout, ale celou noc oka nezamhouřil.

²⁰Jakmile se začalo rozednívat, vstal a pospíchal k jámě se lvy. ²¹Sotva k ní přišel, smutným hlasem volal: "Danieli, služebníku živého Boha, žiješ? Dokázal tě Bůh, kterého stále uctíváš, zachránit před lvy?" ²²Daniel

6:14 Judský zajatec. Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lekce pro původní čtenáře.

6:15 Znehucen. Darjavešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médký a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:9).

6:17 Bůh. Darjaveš byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž

byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:18 Pečet. Mezi Asyřany, Babylónany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečetě pro použití s hlinou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečet znamená porušení zákona.

6:20 Nespál, postil se. Darjaveš byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o nešchopnějšího úředníka (3).

Nicméně je pravda, že archeologie dosud neobjevila žádnou zmínku o „Darjavešovi Médkém“ z doby, kdy žil, mimo Bibli. (Až do devatenáctého století totéž platilo o Belšasarovi, místokráli, zastupujícím svého otce Nabonida. Kritičtí teologové, zastávající makabejské datování, tvrdili, že Belšasar je další fiktivní postava v Danielovi, dokud nebyly objeveny babylónské tabulky z jeho doby, potvrzující, že Belšasar sloužil jako mladší král v posledních letech vlády svého otce Nabonida. Srv. pozn. 5:1).

Přesto Darjaveše Médkého dokážeme identifikovat. V knize Daniel je několik náznaků, že Darjaveš nebyl svrchovaným králem, ale že byl dočasně dosazen na trůn nějakou vyšší autoritou. Ve verši 9:1 čteme, že „byl učiněn králem“. Je zde použit pasivní kořen *hofal* u slovesného tvaru „homlak“ (הִמְלַךְ) namísto běžného „malak“ (מָלַךְ „stal se králem“), používaného v kontextu získání trůnu dobytím nebo dědictvím (např. 1Sa 13:1). Podobně ve verši 5:31 čteme, že Darjaveš „začal kralovat“ („qabbel“ קָבַל), jako kdyby mu bylo svěřeno vyšší autoritou.

Samotné jméno Darjaveš (staropersky *Da-ri-ya-(h)u-(ú)-iš* 𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴𐎠𐎺𐎠𐎡𐎹, hebr. דַּרְיָוֶשׁ) je zřejmě příbuzné s *dara*, které se v avestánštině (mrtvý severovýchodní staroíránský jazyk) objevuje jako výraz pro „krále“. Podobně jako označení *augustus* mezi Římany, mohlo být i přízvisko *dārayawuš* („královský“) zvláštním čestným titulem, který mohl sloužit i jako vlastní jméno, podobně jako české příjmení „Král“.

Zdá se tedy, že záhy po porážce Babylóna médoperskými vojsky si Kýrovu osobní přítomnost vynutila jiná fronta jeho rozpínajícího se impéria. Jevilo se mu tedy jako účelné svěřit království Gubarovi-Darjavešovi i s titulem Král Babylóna,

aby panoval přibližně rok, než se Kýros osobně vrátí ke své korunovační slavnosti v Mardukově chrámu. Po tomto roce vlády v roli místokrále zůstal Darjaveš správcem Babylóna, ale koruna byla odevzdána jeho nadřízenému vládci Kýrovi (který ji později předal svému nejstaršímu synovi Kambýsésovi, srv. pozn. 11:2, při korunovaci králem Babylóna).

Tento scénář podporuje text knihy tím, že Daniel nikde neuvádí žádný pozdější rok Darjavešovy vlády než „první“ (9:1), což indikuje její velmi krátké trvání. I kdyby to mělo znamenat, že jeden rok patřila vláda Médům (víme, že tomu tak nebylo; patřila Peršanovi Kýrovi), jednoletá říše by sotva mohla uhájit svou legitimní pozici coby království číslo dvě v řadě impérií výrazně trvanlivějších: babylónské vydrželo 73 let, perské 208 let, řecké by v roce 165 př.Kr. mělo za sebou 167 své existence.

Kromě toho slovní hříčka Danielovy interpretace nápisu na zdi v 5:28, která spojuje dva významy stejného kořene P–R–S (פָּרַס): *p^erisat* (פָּרִיסָת „rozděleno“) a *pārās* (לְמַדֵּי וּפְרָס „dáno Médům a Peršanům“), zároveň ujišťuje, že autor knihy psal v přesvědčení, že království číslo jedna (babylónské) přechází pod nadvládu Peršanů již spojených s Médy a tím se stává královstvím číslo dvě. Kniha Daniel neponechává žádný prostor pro kritickou spekulaci o dřívějším médkém království, které údajně mohl mít autor knihy na mysli.

Čtvrté království je pak Řím, jediné, které dokázalo pokořit Řecko (2:40), a během jehož existence vzniklo Božím zásahem království věčné, je muž nebude konce (2:44) – církev. (Srv. graf Danielovy vize na str. 5).

odpověděl: „Králi, přeji ti dlouhý život.“²³ Můj Bůh poslal svého **anděla** a ten mne před lvy ochránil. Zavřel jim tlamy a nemohli na mě, protože Bůh věděl, že jsem bez viny. Ani proti tobě jsem se nedopustil ničeho zlého.“²⁴ Král se velmi zaradoval. Když na králův příkaz Daniela z jámy **vytáhli**, zjistili, že nemá sebemenší poranění, protože důvěřoval svému Bohu.²⁵ Potom král **nařídil**, aby přivedli nejenom muže, kteří Daniela osočovali, ale i jejich rodiny a hodili je lvům. Sotva dopadli na dno, již se jich lvi zmocnili a rozdrtili jim všechny kosti.²⁶ Král Darjaveš pak napsal všem lidem v zemi:

„Ať se vám daří!²⁷ **Nařizuji**, aby se všichni v mém království chvěli před Danielovým Bohem a ctili ho. On je živý Bůh a trvá na věky. Jeho království nikdo nezničí a jeho panování nikdy neskončí.

²⁸ On vysvobozuje a zachraňuje, činí divy a znamená jak na nebi tak na zemi. On vysvobodil Daniela ze spárů lvů.“

²⁹ Po této události se během Darjavešovy vlády dařilo Danielovi **dobře**. Podobně tomu bylo i **za panování** perského krále Kýra.

Čtyři zvířata a Syn člověka

7 V prvním roce vlády babylónského krále Belšasara měl Daniel sen, když odpočíval na svém lůžku. Hlavou mu prošlo vidění, které hned vylíčil těmito slovy: ²„V noci jsem viděl, jak po celé zemi foukal čtvrtý vítr a rozbouřil moře.“³ Z **moře** vystoupily **čtyři dravé šelmy**. Každá byla jiná.⁴ První vypadala jako **lev** a měla orlí křídla. Najednou jí však byla ta křídla **vytržena**, šelma byla zvednuta ze země a postavena na nohy jako člověk. Dostala lidské srdce.⁵ Druhá šelma se podobala **medvědu**. Ten medvěd stál na zadních. V tlamě držel tři žebra. Jakýsi hlas mu řekl: „Běž a pořádně se nažer masa.“⁶ Potom jsem viděl šelmu podobnou **levhartovi**. Na hřbetě měla čtyři ptačí křídla a měla také čtyři hlavy. Byla jí dána velká moc.⁷ Pak mě čekalo největší překvapení. Uviděl jsem **čtvrtou šelmu**. Naháněla hrůzu a měla obrovskou sílu. Svými velikými železnými zuby žrala

6:23 Anděla. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz pozn. 3:28).

6:24 Vytáhli. Vytažením z jámy Darjaveš neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

6:25 Nařídil. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvy musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. **Př 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9** apod.

6:27 Nařizuji. Darjaveš dekret neimplikuje automaticky, že Darjaveš konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Danielova Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (**Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4**). Danielova věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Darjavešově království, tedy po celém známém světě.

6:29 Dobře. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. pozn. 1:1–6:28 a 3:30).

Za panování. Lze též číst jako *Dareia, to jest za králování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz pozn. 2) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Darjaveše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Darjaveš Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz pozn. 2).

7:1–12:13 Danielovy vize. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoobnovení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božím lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři šelmy (**7:1–28**), 2) beran a kozel (**8:1–27**), 3) „sedmdesát týdnů“ (**9:1–27**) a 4) budoucnost Božího lidu (**10:1–12:13**).

7:1–28 Vize čtyř šelem. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje

historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „svatým lidem, kteří slouží Nejvyššímu“

7:3 Moře. Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve **17** a v **Iz 17:12–13** a **Iz 57:20**.

Čtyři dravé šelmy. Čtyři šelmy reprezentují čtyři království (**17** a **23**). Spojitost s Nebúkadnesarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. 5.

7:4 Lev ... orlí křídla. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. **Jr 50:44, Ez 17:3**). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov.

Vytržena ... lidské srdce. Snad odkaz na Nebúkadnesarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponižení nepřičteností (**4:31–34**).

7:5 Medvědu ... na zadních ... tři žebra. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztýčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz poznámku **8:3**.

7:6 Levhartovi ... čtyři ptačí křídla ... čtyři hlavy. Řecko je symbolizováno levhartem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamél porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též **8:5–8**. Krátce po jeho předčasné smrti (ve věku 32 let, zřejmě na malárii, kterou se nakazil v Egyptě) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části. Protože nezanechal dědice, kterému by připadla, rozebrali si ji jeho generálové: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lýsimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios, nikoli však v míru a pokoji, nýbrž v řevnivosti a touze vládnout všemu jako Alexandr.

7:7 Čtvrtou šelmu. Historie nás učí, že toto neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. **24**). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně.

a drtila, co se dalo, a zbytek rozdupávala svýma nohama. Byla úplně jiná než předchozí šelmy a měla deset rohů. ⁸Když jsem si tyto její rohy prohlížel, začal mezi nimi náhle vyrůstat **roh další**. Zpočátku byl docela malý, ale posléze tři z těch deseti vyvrátil. Ten malý roh měl **lidské oči** a ústa. Mluvil troufale. ⁹Jak jsem se tak díval,

spatřil jsem soudní přelíčení. Na soudcovskou stolicí usedl **Věčný**. Měl na sobě sněhobílý **oděv** a jeho vlasy byly jako čistá vlna. Jeho **trůn** stál na ohnivých kolech, šlehalo z něj plameny ¹⁰a vytékala z něj žhavá řeka. Sloužilo mu mnoho tisíc andělů a miliony dalších se účastnily jednání jako svědkové. Byly otevřeny **soudní spisy**.

Přelíčení začalo.

¹¹Díval jsem se a slyšel jsem pyšné řeči, které vedl malý roh. (Čtvrtá) šelma byla kvůli nim zabita. Její tělo zničili a spálili ohněm. ¹²Zbylé šelmy ztratily už předtím vládu, avšak do určité doby jim byl ponechán život. ¹³V noci jsem

viděl, jak **na nebeských oblacích** přicházel někdo jako **Syn člověka**. Slavnostně předstoupil před Věčného. ¹⁴**Byla mu předána vláda**, sláva a království, takže ho ctili **lidé všech národností**, ras a jazyků. Jeho vláda potrvá věčně a jeho království nikdy neskončí.”

¹⁵Byl jsem zmaten. To, co jsem viděl, mě strašně **vyděsilo**. ¹⁶Přistoupil jsem k jednomu ze stojících andělů a požádal jsem ho, aby mi to všechno vysvětlil. Vyložil mi to takto: ¹⁷”Ty čtyři velké šelmy, to jsou čtyři říše, které budou vládnout na světě. ¹⁸Nakonec však dostanou království **svatí lidé**, kteří slouží **Nejvyššímu**. Toto království potrvá **navěky**. ¹⁹Chtěl jsem se dovědět něco bližšího o té čtvrté šelmě, která se tolik lišila od ostatních a byla hrůzostrašná. Měla železné zuby a bronzové drápy, žrala a drtila, co se dalo, a zbytek rozdupávala svýma nohama. ²⁰Toužil jsem znát podrobnosti také o deseti rozích, které měla šelma na hlavě. Zvláště mě zajímal malý roh, který vyrostl mezi nimi a tři z nich vyvrátil. Měl oči a ústa, mluvil troufale a zdál se větší než ostatní. ²¹Viděl jsem, že ten malý roh **pronásledoval svaté věřící a měl úspěch**. ²²Přišel však **Věčný** a předal soud svatým lidem, kteří slouží Nejvyššímu. Nastal okamžik, aby věřící dostali **království**. ²³Anděl řekl:

Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 Roh další. Deset rohů časově předchází „malému“, který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup Antikrista **2Te 2:3–4**. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o Antikristu v Písmu.

Lidské oči. oči podobné očím lidským ... a ústa Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

7:9 Věčný. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. **13, 22**). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha *El*. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

Oděv ... vlasy. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

Trůn ... kolech. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (**Ez 1:15–28**). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (**Ex 13:21–22**).

7:10 Soudní spisy. Viz **12:1** (viz též **Ex 32:32; Ž 149:3; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12**).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. **pozn. 3**

7:13 Na nebeských oblacích. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (**Ž 104:3; Iz 19:1**). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (**2:45; viz pozn. 14**).

Syn člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent (*ben-adam* בן־אָדָם) tohoto aramejského výrazu (*šmajabar* שַׁמְיָבָר) je v **Da 8:17** použit pro Daniela, stejně jako pro jeho současníka Ezechiele v **Ez 2:1, 3 a 6**. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec prvních), kdo používá toto spojení. Pozdější

židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (**14**). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

7:14 Byla mu předána vláda. Bůh mu svěřuje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (**2:44–45**).

Lidé všech národností. „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izajáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (**Iz 9:7**). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (**Mt 26:64–65; Mk 14:62–64**). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

7:15 Vyděsilo. Daniel byl zděšen tím, co viděl (**28**), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (**16, 19**). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (**21**). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoli, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 Svatí lidé. Viz **21–22, 25 a 27**. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. **1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5**).

Nejvyššímu. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (**13–14**) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (**22, 27**).

Navěky. Viz **6:27; 7:14 a jeho pozn.**

7:21 Pronásledoval svaté věřící a měl úspěch. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (**18, 27 Mt 5:5**), budou vystaveni pronásledování, které prověří jejich víru (**Zj 13:7–10; Zj 14:12**).

7:22 Věčný. Přestože malý roh (**8**) bude mít nějaký čas k rouhání (**25**) a pronásledování svatých (**21**), nakonec podlehe Božímu soudu (**Za 14:1–4; Zj 19:2**).

Království. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží Mt 4**).

”Čtvrtá šelma je čtvrtá světová říše, která se bude lišit od všech pozemských království. Bude se rozprostírat po celé zemi, bude ji ničit a ovládat. ²⁴Deset rohů znamená, že se ta říše rozpadne na deset království. Pak povstane další království, které bude úplně jiné a způsobí zánik tří z těch deseti. ²⁵Toto království bude mluvit proti Nejvyššímu a bude pronásledovat svaté lidi, kteří slouží Nejvyššímu. Změní dobu určenou k bohoslužbám a Boží zákon. Věřící budou pronásledováni po dobu **tří a půl let**. ²⁶Zasedne však **soudní tribunál**. Malému rohu bude odňata moc a bude úplně zahuben a vyhlazen. ²⁷Královská moc, vláda a důstojnost všech pozemských království budou předány **svatým lidem**, kteří slouží Nejvyššímu. Ti budou věčně kralovat, a všichni vládcové je uznají a podřídí se jejich rozhodnutí.”

²⁸Zde je konec toho vidění. **Vyděsilo** mě to tak, že jsem zbledl. Všechno jsem si však dobře uložil **do srdce**.

Vidění o beranu a kozlu

8 **Ve třetím roce panování krále Belšasara** jsem měl jiné **vidění**. ²V té době jsem byl na na hradě **Šúšanu** v élamské provincii a stál jsem na břehu řeky Úlaje. ³Ve vidění jsem spatřil na břehu řeky berana se **dvěma rohy**. Oba rohy byly velké, avšak jeden z nich začal před mýma očima ještě více růst, takže se stal výrazně **větším**. ⁴A pak jsem viděl toho berana **trkat**. Útočil na sever – směrem k moři – a na jih, a nikdo před ním neobstál. Bylo marné chtít mu vzít, čeho se jednou zmocnil. Dělal si, co chtěl a **velice zmohutněl**.

⁵Zatímco jsem uvažoval, co by to mohlo znamenat, náhle se od západu přiblížil **kozel**, a to tak rychle, že se ani země nedotýkal. Kozel, který měl mezi očima jeden mohutný roh, ⁶zuřivě přisupěl k dvourohému beranu, ⁷vztekla do něho vrazil a zlomil mu oba rohy. Beran nebyl schopen postavit se na odpor, a protože nebyl nikdo, kdo by beranovi pomohl, srazil ho na zem a rozdupal ho. ⁸Kozel **velice zmohutněl** a vzrostl ve své moci. Ovšem když byl na vrcholu své síly, zlomil se jeho **roh** a **na jeho místě vyrostly čtyři významné rohy – každý na jinou stranu**.

⁹Na jednom z nich vyrostl ještě jeden maličký **roh**. Ten najednou velmi zesílil a rozrostl se na východ, na jih, a dokonce až **k nádherné zemi**. ¹⁰Bojoval proti Božímu lidu a **zmocnil se i některých jeho představitelů**.

7:25 Tři a půl let. Slovo pro „čas“ (*idan* 𐤀𐤃𐤍) je stejné jako v 4:13 a 4:20, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:13 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22).

7:26 Soud. Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

7:27 Svatým lidem. Viz pozn. 18.

7:28 Vyděsilo. Myšlenky o Izraeli, který nepřestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Daniela deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18).

Do srdce. Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroušeně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

8:1–12:23 Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–7:28 je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

8:1 Ve třetím roce panování krále Belšasara. Viz pozn. 5:1. Není jednoznačně jisté, zda Belšasarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

Ukázalo se vidění. Daniel zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezechiel (Ez 3:12–15).

8:2 Šúšanu. V Danielově době byl Šúšan hlavním městem území jménem Élam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylónem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1).

8:3 Dvěma rohy. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

Větším. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislími na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali

jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Élamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

8:4 Trkat ... na sever – směrem k moři – a na jih. Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

Velice zmohutněl. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

8:5 Sotva se země dotýkal. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz pozn. 7:6). Mocnou Persii (viz pozn. 4) dokázal dobýt během pouhých tří let.

Kozel. Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

8:8 Velice zmohutněl. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

Roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

Na jeho místě vyrostly čtyři významné rohy – každý na jinou stranu. Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělil Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz pozn. 7:6.

8:9 Nepatrný roh. Verš 23 naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich kralování“). Líčení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

K nádherné zemi. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslíbené. Antiochos IV. Epifanés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně

¹¹Dokonce se postavil proti **veliteli** vojska, **zrušil** stálou kněžskou službu a rozvrátil jeho **svatyni**. ¹²**Vojsko zlákal k odboji proti stálé službě**. Výsledkem bylo, že potlačil pravdu a spravedlnost a **cokoli činil, v tom měl úspěch**. ¹³Slyšel jsem rozhovor dvou svatých. Jeden z nich se zeptal: "Jak dlouho bude trvat, než bude znovu obnovena stálá služba? Jak dlouho bude svatyně pošlapávána a znečišťována a vojsko utlačováno?" ¹⁴Ten druhý odpověděl: "Dva tisíce a tři sta dní musí uplynout, než svatyně dojde svého práva."

¹⁵A vtom se stalo, že během toho vidění, kterému jsem se snažil porozumět, se přede mnou někdo postavil. Vypadal jako člověk. ¹⁶A slyšel jsem lidský hlas, který se zvučně nesl nad řekou Ulajem: "**Gabrieli**, vysvětlí tomuto muži, co znamená to vidění!" ¹⁷Postava, kterou jsem viděl, se přiblížila až ke mně a to mne naplnilo strašnou hrůzou, takže jsem padl na zem. "**Danieli**, dávej dobrý pozor!" řekl mi. "To vidění se týká **času konce**." ¹⁸Když se mnou mluvil, ležel jsem jako omráčený s obličejem na zemi. A tak se mne dotkl, postavil mne na nohy ¹⁹a řekl: "Chci ti oznámit, co se stane na konci doby, kdy se lidé **rozběsní**. Vidění se týká času konce. ²⁰Dvourohý **beran**, kterého jsi viděl, je médkoperský král. ²¹Chlupatý **kozel** představuje krále řecké, a velký roh mezi jeho očima je první král. ²²Čtyři rohy, které vyrostly na jeho místě, když byl zlomen, znamenají, že z jednoho národa povstanou **čtyři** království. Ty už nebudou mít takovou moc, jakou měl ten první.

²³Na konci jejich vlády, když násilníci naplní míru zla, povstane drzý a intrikánský král.

²⁴Získá velkou moc, ne však svojí zásluhou. Způsobí nepředstavitelnou zkázu a vše se mu bude dařit. Porazí i ty, kteří se mu s odvahou postaví na odpor a zpusťší svatý národ. ²⁵Promyšlenými úskoky a lstí si získá prosperitu, což ho povede k nadutosti.

Neočekávaně **mnohé** zničí, a dokonce se postaví i **nejvyššímu Veliteli**. A přece nakonec bude zničen, nikoli však lidskými prostředky. ²⁶Vidění o dvou tisících třech stech dnech, jak ti bylo ukázáno, je pravdivé. **Ty je však zapečet, protože se týká vzdálené budoucnosti.**"

chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužeb. K aktivnímu odporu se odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného oběť vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpouru Makabejských, vylíčenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, jemuž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám. !!! **DOPSAT !!!** reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

8:10 Zmocnil se. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz **pozn. 8:9** a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

Některých jeho představitelů. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 Veliteli. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ (אֲרָמָה); srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže knížat“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

Zrušil. Viz (v. 12–13; 11:31 a **pozn. 8:9**.)

Svatyni. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztýčil oltář Diův a obětoval na něm prase (viz **pozn. 11:31**).

8:12 Vojsko zlákal k odboji proti stálé službě. Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

Cokoli činil, v tom měl úspěch. Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

8:14 2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ (erev boker (עֶרֶב בֹּקֶר) se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že

počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

Pak bude svatyně očištěna. Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz **pozn. 11:34**; srv. Za 9:13–17).

8:16 Gabrieli. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21; Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 Danieli. Viz **pozn. 7:13**. „Silný Boží“ (viz **pozn. 16**) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

Času konce. Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

8:19 Rozběsní. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babyloňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 Beran. Viz **pozn. 3** a 4.

8:21 Kozel ... roh. Viz **pozn. 5** a 6.

8:22 Čtyři. Viz **pozn. 8**.

8:23–25 Viz **pozn. 9–14**. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. !!! **DOPSAT !!!** typologii někam do článku

8:25 Bez příspěvní lidské ruky bude zničen. Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v 1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28.

Mnohé. Tj. věrné Židy.

Nejvyššímu Veliteli. Odkaz na Boha.

8:26 Ty je však zapečet. Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů: (1) Budto jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) nebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. **pozn. 6:19**).

Protože se týká vzdálené budoucnosti. Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Danielových vizích (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

²⁷Já, Daniel, jsem byl velice vyčerpaný a na dlouhou dobu jsem se roznemohl. Pak jsem ale vstal a ujal se svých povinností, které jsem z králova pověření musel konat.

Danielova modlitba

9 Nad babylónským královstvím byl ustanoven médský král **Darjaveš**, syn **Achašvéroše**. ²Já, Daniel, jsem v prvním roce jeho panování studoval knihu proroka **Jeremjáše** a pochopil jsem, že podle Hospodinova výroku bude Jeruzalém sedmdesát let v troskách a pod babylónskou nadvládou. ³⁻⁴A tak jsem se **modlil** k Bohu. Oblékl jsem si rezný oděv, postil se, prosil jsem ho o slitování a vyznával Hospodinu, svému Bohu: "Pane Bože, veliký a mocný. Ty plníš svou smlouvu a jsi milosrdný k těm, kteří tě milují a žijí podle tvých přikázání.

⁵Hřešili jsme, postavili jsme se proti tobě, jednali jsme svévolně, vzbouřili jsme se a nedbali jsme na tvá přikázání a zákony. ⁶Neposlouchali jsme proroky, které jsi k nám posílal a kteří tvým jménem mluvili k našim králům, knížatům a otcům a vůbec k celému národu. ⁷Pane, ty jednáš spravedlivě, ale my se musíme stydět, protože každý z nás, kdo žil v Judsku nebo v Jeruzalémě, jednal nevěrně. Všichni Izraelci v zemích, do nichž jsi je rozptýlil, se ti zpronevěřili. ⁸Hospodine, musíme se stydět, naši králové, knížata a otci, protože jsme všichni proti tobě hřešili. ⁹Náš Pane a Bože, smiluj se nad námi a odpusť nám, že jsme se proti tobě vzbouřili. ¹⁰Neposlouchali jsme tě, Hospodine, náš Bože. Neřídili jsme se tvými zákony, které jsi nám dal prostřednictvím svých služebníků proroků. ¹¹Celý Izrael přestupoval tvůj zákon, odvrátil se od tebe a odmítl ti naslouchat. Na nás spočívá prokletí a zlořečenství. Na nás se naplnilo, co je psáno v zákoně tvého služebníka **Mojžíše**, protože jsme proti tobě hřešili. ¹²Splnil jsi, co jsi řekl. Udělal jsi to, před čím jsi nás a naše vládcy tolik varoval. Upozorňoval jsi nás, že nás potká hrozné neštěstí, když nebudeme dbát na tvé slovo. A to se stalo. Jeruzalém je v troskách. ¹³Přišlo na nás všechno to zlé, o němž se píše v Mojžíšově zákoně. My jsme tě však, Hospodine, neprosili o slitování. Neodvrátili jsme se od svých hříchů, nejednali jsme moudře a nežili jsme podle tvé pravdy. ¹⁴Proto jsi dodržel své slovo a dopustil jsi, aby nás potkalo neštěstí. Hospodine, náš Bože, ty jsi v tom všem jednal vždy spravedlivě. My jsme tě neposlouchali. ¹⁵Nyní, Pane Bože, který jsi mocně vyvedl svůj lid z egyptského otroctví a tím se proslavil, vyznávám, že jsme hřešili a jednali jsme podle svého. ¹⁶Pane, nechť se od Jeruzaléma odvrátí tvůj hněv a tvé rozhořčení. Je to přece tvé město. Máš tam svou svatyni. Já vím, že pro naše hříchy a pro přestoupení našich otců je Jeruzalém a tvůj lid všemi tupen. ¹⁷Nyní tedy, náš Bože, vyslyš modlitbu a úpěnlivě prosby svého služebníka a rozpomeň se na svůj zpustošený chrám. Udělej to kvůli sobě, Pane. ¹⁸Můj Bože, slyš a podívej se, v jakém jsme neštěstí a co potkalo město, které nese tvé jméno. Nevoláme k tobě, abychom ti předložili své spravedlivé skutky. Dovoláváme se pouze tvého slitování. ¹⁹Pane, slyš a odpusť! Pohleď a jednej! Neváhej! Ať všichni poznají, že jsi Bůh a že vládneš! Vždyť tvé město i tvůj lid patří tobě a nesou tvé jméno."

²⁰A zatím co jsem se modlil, vyznával svůj hřích a hříchy izraelského lidu a prosil jsem Hospodina, svého Boha, aby se nad námi a nad chrámem smiloval, ²¹tedy ještě během tohoto rozhovoru s Bohem na modlitbě ke mně náhle přiletěl **Gabriel**. Byl to anděl, s nímž jsem se setkal v předchozím vidění. Byla právě doba, kdy se v chrámu přinášely večerní oběti. ²²Mluvil se mnou a řekl mi: "Danieli, přišel jsem, abych ti vysvětlil, čemu nerozumíš. ²³Když jsi začal prosit Boha o slitování, byl jsem k tobě poslán, protože jsi Bohu velmi milý. Dávej pozor, když ti budu vysvětlovat, co jsi viděl.

9:1 Darjaveš. Viz pozn. 6:1 a 6:2. První rok Darjavešovy vlády byl 539 př. Kr.

Achašvéroše. Nezaměnit s králem z Est 1:1. Hebrejská odvozenina (אַחַשְׁוֵרֶשֶׁת) původního perského Xerxes (𐎧𐎺𐎠𐎿𐎲𐎡𐎴𐎡𐎴 „král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

9:2 Jeremjáše. Viz Jr 25:11 a Jr 29:10. Sedmdesát let lze považovat buďto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nebúkadnesarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubábelem (srv. pozn. 26). Jiní považují za začátek 70 let první rok Danielova zajetí (604 př.Kr., srv. pozn. 1:1). Není pochyb, že Daniel byl obeznán s Izajášovým proroctvím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vládařem jménem Kýros (Iz 44:28; Iz 45:1-13). Viz čl. **Kýros je můj pastýř Iz 44**. Daniel považuje Kýrovo propuštění za rok naplnění Jeremjášova proroctví, podobně jako autor knih Paralipomenon !!! **DOPSAT !!!** [vřevní pro Letopisů] (2Pa 36:22). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz Jr 18:7-10; viz též Úvod k pro-

rockým knihám). Proto určitá flexibilita v aplikaci číslice 70 různými biblickými autory není překvapivá.

9:4-19 Danielova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnání za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména vv. 5, 7, 11-12; Lv 26:14-45; Dt 28:15-68; Dt 30:1-5). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v Neh 9:6-38. Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání (v. 4); (2) doznání hříchů (vv. 5-11a); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu (vv. 11b-14) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli (vv. 15-19). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních (v. 2), je pronesena zkroutěným duchem (v. 3) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

9:3 Modlil. Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. pozn. 11.

9:11 Mojžíše. Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (Lv 26:18, 21, 24, 28). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. Jr 18:8). !!! **DOPSAT !!!**

9:21 Gabriel. Viz pozn. 8:16.

²⁴**Sedmdesát týdnů** (z údobí dvou tisíc tří set dnů) je odkrojeno pro tvůj lid a tvé svaté město, aby byla dokončena vzpoura vůči Bohu a aby bylo skoncováno s hříchem. V té době Bůh usmíří vinu a prokáže svou věčnou spravedlnost, vidění a proroctví bude zapečetěno a Nejsvětější se ujme své služby. ²⁵Dobře se zamysli a snaž se to pochopit: Od chvíle, kdy bude dán příkaz, aby se izraelský lid vrátil z babylónského zajetí a znovu vybudoval Jeruzalém, až do vystoupení Mesiáše uplyne nejprve sedm a potom šedesát dva týdnů. Vystavějí celé město a vykopou hradní příkop. Bude to však těžká doba. ²⁶Po šedesáti dvou týdnech zabijí **Mesiáše** a nikdo se ho nezastane. **Lid** toho Mesiáše, který vystoupí, zapříčiní zánik svého města i chrámu. Konec přijde jako potopa, a boje na tom místě budou trvat až do konce času. O zpusošení je již rozhodnuto. ²⁷Mesiáš s mnohými v posledním týdnu upevní **smlouvu** a v polovině tohoto sedmdesátého týdne způsobí, že **všechny oběti ztratí smysl**. Přijde rychle pustošitel se svými **ohavnými modlami**. Avšak i jeho určitě stihne zkáza.

Muž ve lněném oděvu

Ve třetím roce panování perského krále Kýra bylo Danielovi (nazývanému také Beltšasar) oznámeno ve vidění zvláštní poselství, které je pravdivé a týká se velkého válečného neštěstí. Měl jsem zájem, abych mu plně porozuměl, a tak mi bylo ve vidění dáno vysvětlení.

²V těch dnech jsem já, Daniel, byl celé tři týdny **smutný**. ³Nejedl jsem ani nejchutnější chléb a do úst jsem nevzal ani maso ani víno. Také jsem se nepotíral žádnou masťou, dokud neuplynuly tři týdny.

⁴Čtyřicetého dne prvního měsíce jsem stál na břehu velké řeky Tigridu. ⁵Zvedl jsem zrak a spatřil jsem **muže oblečeného do lněného roucha** s pásem z nečistšího zlata. ⁶Jeho tělo bylo jako chryzolit, jeho tvář zářila jako blesk, oči měl jako plamenné pochodně, ramena a nohy se podobaly lesknoucí se mědi a jeho hlas zněl jako hukot velkého davu. ⁷To vidění jsem měl jenom já. Muži, kteří byli se mnou, nic neviděli, ale padla na ně **hrůza**, takže se ve strachu ukryli. ⁸Zůstal jsem sám a pozorně jsem hleděl na toto velké vidění. Všechna síla mne opustila, celý jsem zbledl a byl jsem bezmocný. ⁹Náhle jsem uslyšel jeho hlas a jako omráčený jsem padl obličejem na zem. ¹⁰Vtom se mne dotkla ruka a zvedla mne tak, že jsem klečel na kolenou a dlaněmi se opíral o zem. ¹¹Pak mne oslovil: "Danieli, jsem k tobě poslán, protože jsi velmi milý! Postav se a dávej dobrý

10

9:24 Sedmdesát týdnů. Sedmdesát „týdnů“ let je 490 let (70×7).

9:25–27 „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků o délce: 49 let („sedm a potom šedesát dva týdnů“, v. 25); 434 let („šedesáti dvou týdnech“, v. 26) a 7 let („v posledním týdnu“, v. 27). Vykладаči se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Danielovy kalkulace nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezdráš a Nehemjáš). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevychází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátila (viz pozn. 11).

9:26 Mesiáš ... svatyni. Podle tohoto proroctví bude Mesiáš zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babylónského zajetí obnovil Zerubábel (Ezd 5:2; Ezd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Mesiáš. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př. Kr. a 70 po Kr.

Lid. Narážka budto na řeckého Antiocha IV. Epifana jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.), anebo přímo na Tita a jeho amrádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr. **9:27 Smlouvu.** Nevýjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji Mesiáš anebo „vůdce“ z verše 26. Názor, že je zde řeč dohodě mezi Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době

„velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný. **Všechny oběti ztratí smysl.** Pravděpodobně ukončení sz obětního systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“.

Ohavnými modlami. Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem (viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. **Da 8:3 a 1Mak 1:54** odkazují k Antiochovi IV. Daniel používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14.

10:1–12:13 Vize budoucnosti Božího lidu. Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epifana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Danielovi (10:1–11:1), (2) události od Daniela po Antiocha IV. Epifana (11:2–20), Vláda Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3) a závěrečné poselství k Danielovi (12:4–13).

10:1 Ve třetím roce panování perského krále Kýra. V roce 537 př. Kr. Viz pozn. 1:21; 5:30; 6:2 a 9:1. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (Ezd 1:1–4; 3:8), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (Ezd 4:24).

10:2 Smutný. Pravděpodobný důvod Danielova zármutku byl stav Jeruzaléma (Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10).

10:5 Muže oblečeného do lněného roucha. Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (9:2) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (8:16). Jeho zjev je podobný slávě Pána (Ez 1:26–28; Zj 1:12–16). Další zmínky o andělech jsou např. Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2 nebo Lk 24:4.

10:7 Hrůza. Srv. Iz 6:5 a Lk 5:8.

pozor na všechno, co ti řeknu.” Uposlechl jsem jeho výzvu, zvedl se ze země, ale celý jsem se třásl. ¹²Pak pokračoval: ”Neboj se, Danieli! Od prvního dne, **kdy jsi pochopil** situaci a pokorně se začal modlit k Bohu, byla tvá slova vyslyšena a já přicházím s odpovědí na tvé prosby. ¹³Ovšem **zlý duch, který ovládá perského krále, jedenadvacet dní** stál proti mně. Až mi nakonec přišel na pomoc **Michael**, nejpřednější v nebi, takže jsem se zlým duchem perského krále nic nemusel vyřizovat a mohl zůstat u králů Persie. ¹⁴Nyní jsem tedy u tebe, abych ti vysvětlil, co v budoucnosti stihne tvůj lid, protože vidění se splní až za mnoho dní.

¹⁵Zatím co mi toto všechno říkal, uklonil jsem se až k zemi a nemohl jsem ze sebe vydat ani slovo. ¹⁶Ale ten, co vypadal jako člověk, se dotkl mých rtů a pomohl mi opět promluvit. Tak jsem mu řekl: ”Prožívám úzkost nad celým tím viděním a již nemám sílu. ¹⁷Můj pane, co ti já, jenom obyčejný služebník, na to všechno mám říci? Jsem bezmocný, a když mám promluvit, pozbývám dechu.” ¹⁸Ten, který stál přede mnou na mne opět položil ruku a znovu mne povzbudil. ¹⁹”Neboj se a uklidni se. Jsi velmi milý. Buď zmužilý, buď silný.” A když mi to řekl, pocítil jsem, jak se mi vrátila síla, a tak jsem mu odpověděl: ”Mluv, můj pane, protože jsi mne opravdu posílil.” ²⁰Nato mi řekl: ”Víš, proč jsem k tobě přišel? Povím ti to, ale pak se budu muset vrátit, abych bojoval **se zlým duchem, který ovládá perského krále**. Až přijde čas, kdy odejdu, přijde **ten, který ovládá řeckého krále**. ²¹Nyní ti však oznámím, co je zapsáno **v Knize pravdy**. (Já nebudu mít po boku nikoho, kromě vašeho zastávce Michaela.

Výklad vidění o posledních dnech

11

A hned v prvním roce médkého Darjaveše jsem přišel, abych ho podpořil a chránil). ²A tak nyní sleduj, jaká je pravda: ”V Persii povstanou ještě **tři králové** a po nich **čtvrtý**, mnohem bohatší než ostatní. A právě **bohatství** mu pomůže k dosažení velké moci, čímž **v Řecku kdekoho popudí**. ³Potom se objeví **schopný král**, který vybuduje obrovskou a mocnou říši a bude dělat, co se mu zachce. ⁴Až dosáhne největší moci, jeho království bude rozbito a rozděleno **na čtyři části**. Vláda již nepřipadne na někoho z jeho potomků a ten, kdo bude vládnout, nebude mít moc, jakou uplatňoval tento schopný král. Jeho království bude totiž vykořeněno a přejde do rukou jiných. ⁵**Na jihu povstane silný král**, ovšem **jeden z jeho velitelů získá větší moc než on** a bude vládnout rozsáhlému království na severu. ⁶Po nějaké době se však obě království sblíží. **Dcera jižního krále** si vezme krále severu, a tak **uzavřou spojenectví**. Tento krok však vyzní naprázdno, protože **nejenom ji** a její královský doprovod, ale i jejího manžela a dokonce i otce potká smrt. ⁷V té době se na otcovu místo **postaví** jeden z její rodiny. Se svým vojskem **zaútočí na pevnosti severního království** a dobude je. ⁸Zmocní se

10:12 Jsi pochopil ... a pokorně se začal modlit. Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. Jr 29:16).

10:13 Zlý duch, který ovládá perského krále. Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Biblich nese označení ”Prince of Persia.” Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpoňštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. Jb 1:6–12; Ž 82; Iz 24:21; Lk 11:14–26. Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. Sd 5:20; 2Kr 6:15–18; Ž 103:20–21. Archanděl Michael je ve verši 12:1 označen jako „vznešený zastávce tvého lidu“. **Jedenadvacet dní.** Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. Ef 6:12 a Zj 12:7–9.

Michael. Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v Ju 9 a ve Zj 14:7 vylíčen jako velitel nebeské armády andělů.

10:20 Se zlým duchem, který ovládá perského krále. Viz pozn. 13. **Ten, který ovládá řeckého krále.** Teritoriální démon nad Řeckem (srv. pozn. 13; viz Jn 14:30; Ef 6:12). Přestože Persie i Řecko budou Božím lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. pozn. 8:9), Daniel si díky svým vizím připomenul, že jejich moc omezí, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

10:21 V Knize pravdy. Metafora pro Boží vševědoucnost a všemohoucnost. Srv. Zj 20:12.

11:2–20 Od Daniela po Antiocha IV. Epifana. Zjevení, dané Danielovi v 11:2–20, se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Danielových až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; líčí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávaly pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Danielovy důvěryhodnosti.

11:2 Tři králové. Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Darjaveš

I. (522–486 př.Kr.).

Čtvrtý. Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Achašvérošem z Est 1:1. **Bohatství.** Viz Est 1:4.

V Řecku kdekoho popudí. Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salamíny a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Platají. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahánána na ústup perská královská flotila.

11:3 Schopný král. Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. pozn. 7:6; 8:5 a 8.

11:4 Na čtyři části. Viz pozn. 7:6 a 8:8.

11:5 Na jihu povstane silný král. Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.).

Jeden z jeho velitelů získá větší moc než on. Seleukos I. Nikátor (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

11:6–20 Verše 6–20 obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou (”vv.” 6–9); (2) kariéra Antiocha III. (vv. 10–19) a (3) vláda Seleuka IV. (v. 20).

11:6 Dcera jižního krále. Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

Uzavřou spojenectví. Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př. Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Ptolemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou.

Nejenom ji ... ale i jejího manžela a dokonce i otce potká smrt. Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo vraždou otravou Bereniky, Antiocha II. i jejích syna v kojeneckém věku.

11:7 Se ... postaví jeden z její rodiny. Ptolemaios III. Euergetés

i jejich bůžků, jejich kovových soch, drahých stříbrných a zlatých nádob a všechno to odveze do Egypta a po řadu let severního krále nechá na pokoji. ⁹Ten se sice pokusí postavit proti Egyptu, ale vážně ho neohrozí.

¹⁰Synové tohoto severního krále však vybudují armádu a jako nezadržitelná povodeň přitáhnou k pevnosti jižního krále. ¹¹Toho to rozzuří, vytáhne proti nim a zmocní se velkého počtu vojáků. ¹²I když jich desetitisíce pobije a mnoho dalších odvede do zajetí, přece nezvítězí. ¹³Severané sestaví ještě větší armádu než předtím a po několika letech přitáhnou znovu, tentokrát s početným a dobře vyzbrojeným vojskem. ¹⁴V té době se mnozí postaví proti jižnímu králi a dokonce i násilníci ve tvém vlastním národě se vzbouří, aby naplnili toto vidění, ale padnou. ¹⁵Pak přitáhne severní král, zbuduje náspy a opevněné město dobude. I nejlepší obránci budou bezmocní. ¹⁶Bude si dělat, co se mu zlíbí a nic před ním neobstojí. Usadí se i v Krásné zemi a zpustoší ji. ¹⁷Rozhodne se, že ovládne celé jižní království. Proto s jeho králem uzavře smlouvu a dá mu za ženu svoji dceru. Učiní to jenom proto, aby je zničil. To všechno bude ovšem marné, protože ona se postaví proti němu. ¹⁸Potom obrátí svou pozornost na země ležící při moři a mnohé z nich obsadí. Jeho dotěrnosti však učiní přítrž jeden velitel. Zastaví ho a potupně pokoří. ¹⁹Král se tedy zaměří na pevnosti své vlastní země, ale v nevýznamné potyčce ztratí život a tak zmizí lidem z očí. ²⁰Po něm nastoupí král, který na sebe upozorní tím, že vyšle výběřčího daní do Jeruzaléma. Ovšem i ten po několika letech sejde nedůstojnou smrtí.

²¹Po něm přijde opovrženihodná osoba. Nikdo nebude předpokládat, že se stane králem. Přijde a bez velkých překážek se úskočně ujme severního království. ²²Odstraní všechny své nepřátele, dokonce i představitele Boží smlouvy. ²³I s těmi, kteří se k němu přidají, bude jednat proradně. Úspěch získá s hrstkou lidí. ²⁴Bez problému přitáhne do bohatých oblastí a učiní to, co neučinil žádný z jeho předchůdců: zmocní se majetku a rozdělí ho svým lidem. Úkladně bude dobývat pevnosti, ale jen do určité doby.

²⁵Ve své rozpínavosti se obrátí proti jižnímu králi. Proti jeho velké a zdatné armádě vytáhne s ještě větším vojskem. Zosnuje spiknutí, ale nezvítězí. ²⁶Jeho nejbližší, kteří s ním sedají u stolu a pojídají vybraná jídla, mu připraví pád. Jeho armáda bude rozmetena a v boji jich mnoho padne. ²⁷I nadále budou oba králové jednat lživě. Posadí se sice k jednomu stolu, ale navzájem si budou lhát a osnovat zradu jeden proti druhému. Jejich záměry se však neuskuteční, protože ještě nenastal stanovený čas. ²⁸Když se král severu bude s bohatou kořistí vracet do své země, rozhodne se, že se postaví proti svatě smlouvě. To také udělá.

(246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz pozn. 6). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

Zaútočí na pevnosti severního království. Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravít Laodiku (viz pozn. 6) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. v. 8).

11:9 Ten se sice pokusí postavit proti Egyptu, ale vážně ho neohrozí. Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz pozn. 6), proti ptolemaiovskému Egyptu.

11:10 Synové. Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

Vybudují armádu. Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcy od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kenaanem a západní Sýrií.

Pevnost. Patrně Raífa, ptolemaiská pevnost v jižním Kenaanu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

11:11 Jižní král. Ptolemaios IV. Filopatér (221–203 př.Kr.).

Proti nim. Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. pozn. 10). V bitvě u Raífe 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

11:13 Sestaví ještě větší armádu než předtím. Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovska území. Ptolemaios IV. Filopatér zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifanés (203–181; srv. pozn. 17).

11:15 Opevněné město dobude. Vítězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidónu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblastí, které se teprve později začalo říkat Palestina.

11:16 V Krásné zemi. Tj. v Zemi zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9).

11:17 Dá mu za ženu svoji dceru. Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Raífi (srv. pozn. 10 a 11) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

Ona se postaví proti němu. Kleopatra se spojila s Egyptany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

11:18 Jeho dotěrnosti však učiní přítrž jeden velitel. Římský generál Lucius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifanés, odvečen jako rukojmí do Říma.

11:20 Po něm nastoupí. Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopatér (187–175 př.Kr.).

Výběřčího. Heliodor (viz 2Mak 3:7–40).

11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana. Zde se Daniel soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a zneštěl chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter (21–24); kariéru (25–31); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou (32–35); shrnutí jeho náboženského postoje (36–39); jeho ambice (40–45) a jeho porážku (12:1–3).

11:21 Opovrženihodná osoba. Neslavný Antiochos IV. Epifanés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrios I. Viz vv. 23–24 a pozn. 8:9–14.

11:22 I představitele Boží smlouvy. Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémě podporovateli Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. 2Mak 1:16–19).

11:25 Jižnímu králi. Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz pozn. 17).

Nezvítězí. Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI. v bitvě u Pelúsia (srv. 1Mak 1:16–19).

11:28 Vracet do své země ... se postaví proti svatě smlouvě. Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým podporovatelům vyplenil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. 1Mak 1:20–28).

²⁹Po nějakém čase **opět potáhne proti jižnímu králi**. Tato výprava však nebude úspěšná. ³⁰**Na lodích přijedou Kitejci** (Římané) a těžce ho rozčílí. Bude zuřit a **opět se postaví proti svaté smlouvě**. Učiní tak při návratu, a tehdy zahrne přízní ty, kteří svatou smlouvu opustili. ³¹Uplatní svoji moc a znesvěť svatyni. **Odstraní každodenní služby** a nastolí uctívání ohyzdné modly. To bude spoušť! ³²Všechny, kteří se vždy ke smlouvě stavěli nezodpovědně, přivede svým lichocením k rouhání. **Ti však, co se ke svému Bohu přiznávali**, nezmění se ani v této době. Budou neochvějní. ³³Ti, kdo jsou moudří, usměrní mnohé vyučováním. Budou však po nějakou dobu umírat mečem nebo ohněm, budou snášet zajetí nebo loupení majetku. ³⁴Tímto utrpením musí projít a jen **málo jim bude ulehčeno**. Přesto i tehdy se k nim připojí mnoho neupřímných lidí. ³⁵Někteří z těch moudrých klesnou, ale jen proto, aby byli zkoušeni, třibeni a očištěni **pro dobu konce**. Ta doba přijde v určený čas.

³⁶Severní král bude činit, co se mu zlíbí. Bude se vypínat a vyvyšovat nad každého boha, a dokonce bude mluvit neslýchané věci proti nejvyššímu Bohu. Vše se mu bude dařit, **dokud nebude dovršen hrozný hněv**. Tak je to určeno a stane se to. ³⁷Nebude pokračovat v uctívání bohů svých otců ani v uctívání Oblíbence žen, protože sám se nade všechno povýší. ³⁸Bude ctít jen boha pevností, a to zlatem, stříbrem, drahokamy a cennostmi. ³⁹Kult tohoto mocného boha, kterého neznali jeho otcové, uvede do nejneprístupnějších pevností. Kdo ho uzná, toho zahrne velkými počtami. Takovému svěří vládu nad mnohými a přidělí mu půdu.

⁴⁰**V době konce** proti němu vytáhne jižní král. On, král severu, však proti němu zaútočí s vzbou, jízdou a nesmírným loďstvem. Přitáhne do mnoha zemí, ovládne je, ale bude pokračovat ještě dál. ⁴¹Nakonec přitáhne i **do nádherné země**. Tak mnohé země podlehnou. Ovšem Edom, Moáb a přední z Amónovců uniknou z jeho moci. ⁴²Podrobí si četné země; ani silný Egypt nevyvázne ⁴³a bude muset vydat všechny své skryté poklady zlata, stříbra a cenných věcí. Dokonce z Lúbijců a Kúšijců učiní své válečné zajatce. ⁴⁴Tehdy ho vyděsí zprávy z východu a ze severu. Rozlítí se a bude chtít mnohé zahladit. ⁴⁵Svoji vládu rozprostře od moře k moři a svůj královský stan postaví na svaté nádherné hoře. Tehdy **přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže**.

Poslední věci zůstanou tajemstvím

12

V době konce bude mít tvůj lid **vznešeného zastávce** – Michaela. Bude to totiž **doba soužení**, jakou tvůj lid ještě neprožil a **obstojí** jen ten, jehož jméno je zapsáno v knize.

²Pak mnoho z těch, kteří spí v prachu země, **vstanou z mrtvých**. Jedni k věčnému životu, druzí k věčnému zavržení. ³Tehdy ti, kteří jsou moudří, zazáří jako slunce na obloze a ti, kdo přivádějí mnohé ke spravedlnosti, se navždy zaskvějí jako hvězdy.

11:29 Opět potáhne proti jižnímu králi. Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

11:30 Na lodích přijedou Kitejci. Když po vpadu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojení jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. pozn. 25). Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec souhlasil se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egyptanech dobyl.

Opět se postaví proti svaté smlouvě. Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtit židovské náboženství.

11:31 Odstraní každodenní služby. Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2); viz pozn. 8:11; 9:27; 12:11.

11:32 Ti však, co se ke svému Bohu přiznávali. Ti, kdo se Antiochovi IV. vzepřeli a zůstali Bohu věrní až k smrti (viz 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2). Věrnost znamená oběť (srv. gl. Lv 16:15; Kaz 1:9).

11:34 Málo jim bude ulehčeno. Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

11:35 Pro dobu konce ... v určený čas. Viz pozn. 8:17.

11:36–12:3 Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země (vv. 44–45). Jeho porážka je vyličeána v souvislosti s absolutním kon-

cem dějin. Protože však tato proroctví (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v 11:36–12:3 nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. 12:1–3). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši 11:21–35 a 11:36–12:13 značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto proroctví bylo odvráceno, pozměněno či odloženo (srv. Úvod k prorokům).

11:36 Dokud nebude dovršen hrozný hněv. Podobně jako v 8:17 a 11:35, i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

11:40 V době konce. Viz pozn. 8:17.

11:41 Do nádherné země. Tj. do Kenaanu; Země zaslíbená (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

11:45 Přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže. Vizl JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

12:1 V době konce. Michael, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují.

Vznešeného zastávce – Michaela. Viz pozn. 10:13.

Doba soužení. Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato proroctví o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

Obstojí. Vysvobození nemusí nutně znamenat záchranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovým (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Satanovým pokušením dopadnout od víry v době pronásledování.

12:2 Vstanou z mrtvých. Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

⁴Danieli, zatím vše udržuj v tajnosti. Napiš to do knihy, a ta bude **rozpečetěna** v době konce. Tehdy lidé budou toužit po poznání a rozmnoží se vědění.

⁵Nakonec jsem spatřil toto: Jiní dva muži stáli na obou březích řeky. Jeden na jednom břehu, druhý na břehu druhém. ⁶Ten, který se nacházel na druhé straně, oslovil třetího, který se vznášel nad vodami řeky a byl oblečený do lněného oděvu: "Kdy se uskuteční tyto podivuhodné věci?" ⁷Pak jsem slyšel odpověď toho třetího muže. Zvedl obě své ruce k nebi a přísáhl při věčně žijícím Bohu: "Tyto podivuhodné věci se uskuteční až po **třech a půl časech**, kdy skončí násilí na Božím lidu." ⁸Odpověď jsem slyšel, ale **nerozuměl jsem** jí. Proto jsem řekl: "Pane, jak to vše skončí?"

⁹Ten mi odpověděl: "Nedělej si starosti, Danieli. Poselství bude zapečetěné a nepochopené až do doby konce. ¹⁰Tehdy mnozí projdou zkouškami, ve kterých budou pročištěni, zbaveni poskvrny a prověření ohněm. Ale jiní nepřestanou jednat svévolně. Žádný svévolník se totiž nepoučí; avšak prozíraví se poučí. ¹¹**Tisíc** dvě stě devadesát dní uplyne od doby, kdy bude odstraněna každodenní obětní služba a vnučen **modlářský kult pustošitele**. ¹²Šťastný je ten, kdo očekává a kdo se dočká tisícého třístého třicátého pátého dne. ¹³Danieli, ty vytrvej. Zemřeš a budeš odpočívat až do posledního dne. Pak vstaneš z mrtvých a přijmeš svůj úděl.

12:4 Rozpečetěna. Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz pozn. 8:26).

12:7 Třech a půl časech. Viz pozn. 7:25.

12:8 Nerozuměl jsem. Andělova odpověď (v. 7) na Danielovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

12:11–12 1290 ... 1335 dní. Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7;

viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).

Modlářský kult pustošitele. Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.